Kalevalaisten Naisten Liiton kulttuurilehti 3/2021

PIRTA

Irtonumero 8,75 €

60 v.

Muotoilu muuttaa maailmaa

Laulavat ilon lähettiläät Lotta ja pappa

SISÄLTÖ 3/21

Kuva Jimmy Träskelin

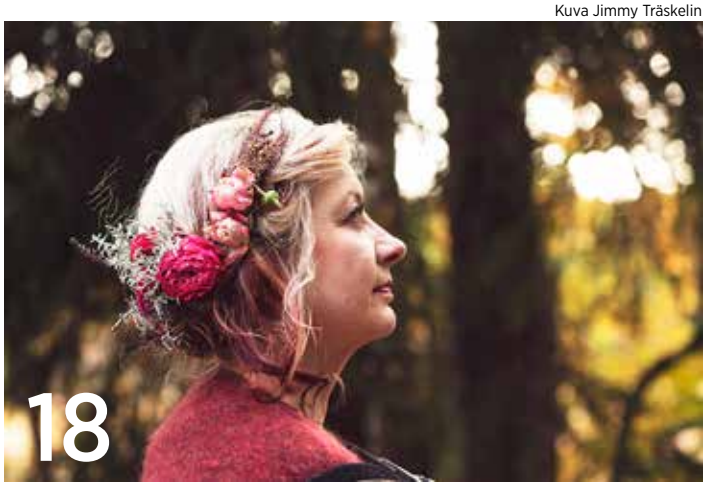

Kuva Hanne Manelius

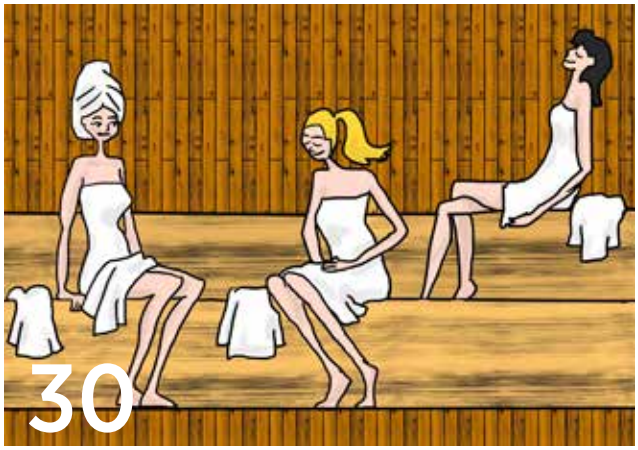

❖ Ajankohtaista

14 Syyspuuhastelua / *Sirkka-Liisa Mettomäki*
16 Kulttuuriperinnöstä ratkaisuja kestävän kehityksen haasteisiin / *Pauliina Latvala-Harvilahti*

❖ Artikkelit

4 Tarinan ja laulun iloa / *Kati Lampela*
8 Muotoilulla kohti parempaa maailmaa / *Petra Nikkinen*
12 Muotoilun tulevaisuuden tekijät / *Petra Nikkinen*
18 Soivassa saattohoidossa läsnä koko elämän kirjo / *Amanda Kauranne*
22 Helkatoiminta aktivoitui Laukaassa / *Riitta Varpuharju*
24 Kansallispuvun tarkistaminen / *Inga Pihlhjerta*
30 Suomen ikävä – levollinen järven selkä ja metsän upottava sammal / *Annamari Lammassaari*

❖ Kolumnit

7 Mieluummin narri kuin kuningas / *Jenni Kokander*
33 Kierto ja talous / *Teemu Loikkanen*

❖ Palstat

3 Pääkirjoitus / *Sirkka-Liisa Mettomäki*
21 Hetki runolle / *Milka Luhtaniemi*
26 Maalöydöstä koruksi / Museoviraston arkeologiset kokoelmat /*Päivi Pykälä-aho*
27 Kutsumuksena kulttuuri / ”Synnyin kalevalaiseksi naiseksi” / *Petra Nikkinen*
34 Kielestä kiinni / *Kristiina Ådahl*
36 Vesiystäviä / *Johanna Vuoksenmaa*
37 Puheenjohtajalta / Kalevalainen renessanssi? / *Ildikó Lehtinen*
38 Yhdistysuutisia

28 Arviot

PIRTA

Kalevalaisten Naisten Liiton kulttuurilehti

Ilmestyy 10.9., 60. vuosikerta, numero 3.
Pirta ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

Kannen kuva Hanne Manelius

TOIMITUS

Päätoimittaja
Sirkka-Liisa Mettomäki,
puh. 040 580 4964,
sirkka-liisa.mettomaki@finlit.fi

Toimitussihteeri
Petra Nikkinen, puh. 040 521 7772,
nikkinenpetra@gmail.com

Pirran toimitusneuvosto
Kati Lampela, Merja Leppälahti,
Karoliina Randelin, Tuula Rikala,
Laura Seesmeri

Graafinen suunnittelu
PPD Studio / Minna Asuja
Painopaikka Painotalo Plus Digital Oy

Pirran tilausmaksu 35 euroa / vsk.
Nordea Helsingin Yrityspankki
FI90 2142 1800 0097 33

Pirta 4/2021 ilmestyy 3.12.2021.
Aineiston tulee olla toimituksessa
18.10.2021 mennessä.

Osoitteenmuutokset oman yhdistyksen kautta.

KALEVALAISTEN NAISTEN LIITTO

Neljäs linja 24, 00530 Helsinki
www.kalevalaistennaistenliitto.fi

Puheenjohtaja Dosentti Ildikó Lehtinen,
ildikolehtinen@gmail.com

Toiminnanjohtaja Sirpa Huttunen,
puh. 050 520 1314
sirpa.huttunen@kalevalaistennaistenliitto.fi

Toimisto
toimisto@kalevalaistennaistenliitto.fi
puh. 050 4122 021

#kalevalaisetnaiset www.kultti.net

VASTUULLISTA JOURNALISMIA

YMPÄRISTÖMERKKI MILJÖMÄRKT 4041 0089 Painotuote

PEFC PEFC/02-31-170

ISSN 0783-0424

PÄÄKIRJOITUS

Gary Wornell, SKS

Aleksandrian kirjasto ja emojit

HEINÄKUUN HELTEISENÄ yönä näin unta, miten ratkaisin helleongelman emojien avulla. Oikeanlaiset emojit, jotka minä siis unessa tiesin, sijoitetaan vartalossa sopiviin paikkoihin ja nukut hyvin sopivan viileässä.

Aamulla en enää muistanut, millaisia nämä helpotuksen tuovat emojit olivat ja miten ne toimivat. Näinhän unen loogisuuden aamun valjetessa yleensä käy. Mietin kuitenkin, mitä ihmettä aivoni oikein prosessoivat, kun tällaisen unen näin. Emojit kun eivät kuulu peruskommunikointipakkiini.

Emojit ovat Japanista lähtöisin olevia kuvasymboleita, jotka on otettu merkistöjen yhdenmukaistamisen takia osaksi Unicodea, joka taas on tietokonejärjestelmiä varten kehitetty merkistöstandardi. Standardoinnin tavoitteena on päästä eroon emojien kulttuurisidonnaisuudesta. Tavoitteena ovat siis kuvasymbolit, joita kaikkien maailman ihmisten olisi mahdollista ymmärtää oikein. Tämän lisäksi on myös maakohtaisia emojeita.

Luin lomalukemisena suurella nautinnolla Irene Vallejon tietokirjan *Papyrus. Kirjan katkeamaton tarina*. Kirjassa käydään läpi kirjainten, kirjoitus- ja lukutaidon, kirjojen, kirjoittajien ja kirjastojen syntyä, kehittymistä ja merkitystä ihmiskunnalle. Kirjan menestystarinaan liittyy paljon yhdessä sopimista ja kulttuuristen raja-aitojen ylittämistä. Kaiken aikaa tavoitteena oli, kuten emojienkin kohdalla, että teksti olisi mahdollista ymmärtää oikein eli niin, että tieto liikkuisi kirjoittajan tarkoittamalla tavalla paikasta ja ajasta toiseen.

Teoksen keskiössä on Aleksandrian kirjasto, joka ainakin minulle näyttäytyy huippuaikanaan täydellisenä tiedon ja tietäjien yhteisönä. Vallejo kirjoittaa, miten Aleksandrian kirjastossa, ”tuossa kulttuurin ja tiedon sulatusuunissa luotiin perusta sille Euroopalle, joka ei valoineen ja varjoineen, jännitteineen ja kieroutumineen, edes barbaarisimpina kausinaan, ole koskaan menettänyt tiedonjanoaan. – Muistamme Niilin suiston kreikkalaisen pääkaupungin paikkana, missä alettiin antaa arvoa vieraille kielille ja perinteille ja maailman ymmärtämiselle laajassa mittakaavassa ja missä tietoa alettiin pitää jaettuna omaisuutena. – Kirjoitustaito, kirjat ja niiden kokoaminen kirjastoihin olivat teknologia, joka tuon utopian mahdollisti.”

Tästä se uni taisi kehkeytyä. Tarvitsemme yhä yhteisesti sovittuja järjestelmiä, vaikkapa emojeita, jotta ymmärtäisimme toisiamme. Jos näin ei tapahdu, meidät hukka perii.

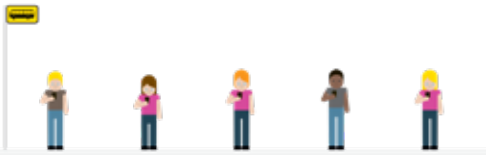

Lähde: https://finland.fi/emoji/

Yllä iloksenne suomalainen emoji ”bussipysäkki”. – *Kyllästyttävät jo nämä koronarajoitukset! Muista pitää kahden metrin turvaväli! Joo, joo! Minusta saisimme jo palata normaaliin neljän metrin välimatkaan!*

Oikein hyvää syksyä, voikaa hyvin!

Sirkka-Liisa Mettomäki
päätoimittaja

Tarinan ja laulun iloa

Lämpimät muistot ja iloinen asenne kannattelevat vaikeinakin aikoina. Koronakurimuksen myötä Lotta Saahko löysi isoisänsä historian, ja yhteisen lauluharrastuksen kautta he ovat jakaneet hyvää mieltä suomalaisille keväästä 2020 lähtien. Suosituilla lauluvideoilla on satoja tuhansia katselukertoja.

Teksti **Kati Lampela**

Kuva Johanna Moskari

Sukupolvien yhteys. Siihen kiteytyy Lotta Saahkon ja hänen isoisänsä Jorman yhteispeli: tämän kaksikon yhteinen nimittäjä on avoin, lämmin ja huumoripitoinen asenne. 60 vuoden ikäero on vain rikkaus, kun Lotta ja pappa jakavat arkiaskareita, suunnittelevat lauluesityksiä ja pohtivat menneitä aikoja.

Juurissa kotimaan taika

Lotta keskeytti Lontoossa hyvässä vauhdissa olleet näyttelijäopintonsa koronan vuoksi ja muutti Valkeakoskelle pappalaan. Lotta on opiskellut ja työskennellyt lähes koko elämänsä ulkomailla, ja siksi hänen suomalaiset ja karjalaiset juurensa ovat tärkeitä. Lotta on tottunut kuulemaan olevansa kovin ulospäinsuuntautunut, kenties tämä piirre juontaakin Saahkon karjalaisiin juuriin. Lotan kotimaan tukipisteenä on aina ollut Valkeakosken pappala – ja niin on nytkin.

”Vanhan ajan musiikissa on usein tarina tai muuten koskettavaa kerrontaa.”

Lotta vietti lapsuutensa ja kävi koulunsa isänsä työn vuoksi Saksassa ja Kiinassa, myöhemmin myös Puolassa ja Isossa-Britanniassa. Nyt Suomessa vietetyn ajan myötä hän arvostaa suuresti kotimaansa luontoa ja kauneutta.

– Talvella hiihdän, kesällä lenkkeilen. En ole elämässäni viettänyt paljon aikaa Suomessa, mutta menneen vuoden aikana olen oppinut arvostamaan kotimaan kauneutta. On ollut etuoikeutettua viettää korona-aika Suomessa. Kun ei ole päässyt ihmisten ilmoille, olen kuitenkin päässyt luontoon. Nautin Suomen luonnon kauneudesta. Välillä minun on vaikea keskittyä kirjoittamiseen, kun haluaisin vain ulkoilla ja ottaa kaikki ilot irti Suomen kauneudesta, oli sitten kyseessä luminen talvi tai helteinen kesä!

Kulttuuririennot ovat olleet pitkään tauolla, mutta onneksi Lotta sai nauttia upeista esityksistä ikään kuin varastoon asuessaan Lontoossa.

– Olen kouluttautunut näyttelijäksi ja olen musiikkiteatterifani. Lontoossa opiskellessani kävin teatterissa ainakin kerran viikossa katsomassa ennen kaikkea uusia musikaaleja. Lempimusikaalejani ovat Wicked, Hamilton ja Frozen.

Evakon tarina

Lotan ja papan yhteinen sävel lähtee papan lapsuudesta, pienen pojan evakkokokemuksesta. Jorma Saahko oli nelivuotias, kun perhe lähti evakkomatkalle Impilahden pitäjän Pitkärannasta. Perheen isä oli talvisodassa.

Marraskuussa 1939 Jorman kotiin tultiin kertomaan pakkoevakuoinnista. Matkaan oli lähdettävä saman tien. Taisi kohoamassa ollut leipätaikinakin jäädä pirttiin.

Impilahden rautatieasemalla evakkojunaa odottivat pikku-Jorman äiti kolmen lapsensa kanssa, isän sukulaistäti sekä isän siskon kuusilapsinen perhe. Paluu vaikutti varmalta, sen vuoksi mukaan ei otettu juuri mitään. Jorman äiti tosin otti matkaan kihlajaiskuvansa, ja se on tätä nykyä yksi Jorman suurista aarteista. Kotiin ei enää palattu.

Juna vei Joensuuhun, josta matka jatkui hevoskyydillä ja kuorma-autoilla. Saahkot matkasivat ensin Liperiin ja sieltä Kuusjärvelle (nyk. Outokumpu). Paikallinen isäntä otti perheen asumaan isoa taloaan. Onni oli, että perhe sai jäädä asumaan rajan pintaan Pohjois-Karjalaan – sinne isä sodan päätyttyä rakensi perheelleen talon.

”Lotan ja papan yhteinen sävel lähtee papan lapsuudesta.”

Jorma asui vanhempiensa luona, kunnes ihastui naapurin Ritvaan. Pariskunta päätyi työn perässä Valkeakoskelle, sai kaksi poikaa ja osti talon 1960-luvulla. Seitsemän vuotta sitten Ritva menehtyi, ja Jorma jäi asumaan yksin.

Korona-ajan eristys oli Jorma-papalle rankkaa, päivät kävivät yksinäisiksi. Onni tässä tilanteessa oli pojantytär Lotta, joka palasi Lontoosta pappalaan. Nyt Jorma viettää Valkeakoskella leppoisia eläkepäiviä Radio Suomen Onnen säveltä kuunnellen, Lotta asuu hänen omakotitalonsa yläkerrassa.

Tarinankerronta jatkuu

Lotan ja papan yhteisiä lauluja on kertynyt satoja. Mikä mahtaa olla kaksikon suosikkisävelmä?

– Lauluja on lähes 400, joten tämä on vaikea kysymys! Papan suosikkeja ovat Olavi Virran kappaleet, jotka ovat hänelle tuttuja lapsuuden ja nuoruuden ajoilta. Varsinkin *Tähti ja meripoika* sekä *Metsäkukkia* ovat papan sydäntä lähellä. Oma suosikkini on ehkä tarinallinen *Isoisän olkihattu*. Vanhan ajan musiikissa on usein tarina tai muuten koskettavaa kerrontaa, ja sen vuoksi pidän myös musiikkiteatterista.

Kuva Johanna Moskari

Ulkomailla lähes koko elämänsä asunut Lotta-Sofia Saahko nauttii nyt suomalaisesta luonnosta.

Lotta lukee paljon kirjoja. Kirjallisuus on aihe, joka saa Lotan silmät hehkumaan innostuksesta. Hän tunnustautuukin kirjojen suurkuluttajaksi.

– Tänä vuonna olen lukenut tähän menneessä 89 kirjaa. Ostan kirjoja ja käytän ahkerasti myös kirjastoja. Luen pää- >

asiassa englanniksi ja saksaksi. En ole käynyt Suomessa koulua, joten englanti ja saksa tuntuvat helpommalta. Saan kirjasuosituksia YouTubesta (BookTube) ja TikTokista (BookTok) sekä kirja-aiheisista podcasteista. Luen mieluiten fiktiota sekä myös lasten- ja nuortenkirjoja. Parhaita lukemiani kirjoja tänä vuonna ovat olleet Riley Sagerin trillerit, Claire Mackintoshin *Hostage* eli *Panttivanki*, Nancy Springerin *Enola Holmes*-sarja sekä Noel Streatfeildin teatteriaiheiset lastenkirjat.

Lotta tunnustautuu itsekin pohjimmiltaan tarinankertojaksi. Hän haluaa välittää tarinoita eteenpäin monin eri keinoin: hän nauttii saadessaan ilmaista itseään kirjallisuuden, näyttelemisen, videoiden ja musiikin kautta.

Lotta-Sofia Saahko on kertonut pappansa evakkotarinan esikoiskirjassaan *Papan kanssa kahvilla*. Kirjassa evakko-isoisä kertoo lapsenlapselleen taipaleensa ja muistelee samalla myös heinätöitä, kosiomatkaansa ja arjen pieniä sattumuksia vuosikymmenten varrelta. Esikoiskirjaansa kirjoittaessaan Lotta vaikuttui karjalaisten naisten periksiantamattomuudesta, luovuudesta ja rohkeudesta. Seuraava kirja keskittyykin heihin, sillä lokakuussa ilmestyvässä teoksessaan *Kahvia ja karjalanpiirakoita* Lotta avaa evakkonaisten tuntoja ja tunnelmia. Hän kuvaa, millaisia polkuja elämä Viipurista, Suojärveltä, Johanneksesta ja Sortavalasta lähtöisin olevia naisia kuljetti.

– Halusin selvittää, tarjoilivatko hekin kahvia ja karjalanpiirakoita, vai toteuttivatko he omia unelmiaan evakkotaustastaan huolimatta. Haluan saada lukijan pohtimaan elämänmittaisia kysymyksiä juurista ja juurettomuudesta.

Kuten Lotta ja pappa vakuuttavat: aina on oikea hetki selvittää, miten isovanhempien haaveet, ilot ja surut kaikuvat seuraavissa sukupolvissa. Ja sanojen lisäksi sävelet kantavat näitä tuntoja. ❖

Kuva Hanne Manelius

Pappa ja Lotta suosivat vanhan ajan musiikkia sen tarinallisuuden vuoksi.

INFO

Lotta ja Jorma-pappa

Jorma Saahko (s. 1935) ja pojantytär Lotta-Sofia Saahko (s. 1992) perustivat YouTube-kanavan keväällä 2020. Yhdessä he laulavat ja muistelevat papan nuoruuden aikoja. Saahkot puhuvat myös Lauantaikahvit-videoilla ajankohtaisista aiheista ja kuvaavat videoblogeja elämästään. Facebookissa on jo yli 100 000 seuraajaa, useilla videoilla yli 500 000 katselukertaa.

Näyttelijä ja videobloggaaja Lotta-Sofia Saahko vietti lapsuutensa Saksassa ja Kiinassa, myöhemmin Puolassa ja Isossa-Britanniassa. Hän opiskelee Lontoossa teatteritaiteen maisteriohjelmassa, filosofian maisteri Vaasan yliopistosta.

Lotta-Sofia Saahkon esikoisteos ***Papan kanssa kahvilla*** (Tammi) oli vuoden 2020 myydyimpiä tietokirjoja. Teos on Karjalan evakon Jorma Saahkon koskettava elämäntarina. Toinen kirja ***Kahvia ja karjalanpiirakoita*** kertoo evakkonaisten kohtaloista, ja se ilmestyy lokakuussa.

Jorma Saahko sai lokakuussa 2020 Vuoden isovanhempi -tunnustuksen vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:ltä.

Jenni Kokander

Mieluummin narri kuin kuningas!

OLIMME PERHEENI kanssa Turussa kesälomareissulla ja päätimme mennä kierrokselle Turunlinnaan. Muutama viileä päivä oli jäähdyttänyt linnan muurit ja kiipeäminen portaikoissa ei ollut ollenkaan niin tuskastuttavaa kuin lapset olivat uumoilleet.

Yhteen saleista oli katettu notkuva herkkupöytä, jota pysähdyimme ihmettelemään. Pöydän ääressä istuivat itse Juhana-herttua puolisonsa Katariina Jagellonican kanssa kestitsemässä turkulaista kauppiaspariskuntaa, Valpuri ja Henrik Innamaata.

Vahanuket olivat niin taidokkaasti valmistettuja, että poikani kummasteli sitä, kuinka näyttelijät osaavat olla noin liikkumatta. Erityisesti poikani jäi tuijottamaan narria, joka hoippui pöydän vieressä puujaloillaan. Kun kerroin hänelle narrin tehtävistä hovissa, hän totesi, että ”sehän on ihan niin kuin sinä”.

Aloitin teatteriharrastuksen 13-vuotiaana Nuorten taidetalo Narrissa, joka oli lainannut iskulauseensa Shakespearen Kuningas Learista – Mieluummin Narri kuin kuningas.

Olen identifioinut itseni narriksi nuoresta asti ja nauttinut roolistani viihdyttäjänä. Vanhemmiten olen tajunnut, että narrina oleminen ei ole aina helppoa tai mutkatonta. Vaikka narrilla onkin monia oikeuksia ja vapauksia, niin hauskuuden vaatimus on myös raskas taakka kantaa. Keskiaikaisessa hovissa narri oli ainut, joka sai kritisoida kuningasta, mutta henki lähti helposti, jos vitsit eivät olleet tarpeeksi teräviä. Nykyään koomikon pitää osata luovia monessa maastossa ja ”henki lähtee” pienimmästäkin virheestä, olit sitten liian pinnallinen tai erehdyt nauramaan väärälle kuninkaalle.

Narrit olivat usein hulluja, tai muuten erikoisia ihmisiä. Nykyään näitä ominaisuuksia kutsutaan herkkyydeksi tai karismaksi, mutta silti ei saisi unohtaa, miten paljon itsensä asettaminen naurunalaiseksi vaatii. Narrin rooli ei ole kuitenkaan haarniska, joka suojelisi haavoittuvaa havainnoitsijaa.

Huumorin keinoin on peilattu kautta aikojen kipeimpiä yhteiskunnallisia asioita ja avattu solmuja ihmisten välillä. Yhdessä nauraminen on merkki luottamuksesta ja siitä, ettemme pelkää toisiamme. Narrit ja muut virkistysjoukot ovat pitäneet toivoa yllä ja kannatelleet yhteisöjä sodan ja rauhan aikoina.

Poikani hämmästeli, miksi olin niin onnellinen hänen havainnostaan oman työni ja narrin työn samankaltaisuudesta. Hän ei voinut käsittää, miksi en olisi mieluummin upeasti kimaltelevaan samettiin puettu prinsessa, joka nosti maljaa pöydän päässä.

Rakastan työtäni nykyajan narrina, koska nauru on vahva rohto. On etuoikeus saada tuottaa iloa ihmisille ja tiedostan myös sen tuoman vastuun ja se on kaltaiselleni paras tapa vaikuttaa. Edelleen kun minulta kysytään mottoa, vastaan empimättä: ”Mieluummin narri, kuin kuningas”. ❖

Kirjoittaja on helsinkiläinen taiteen ja viihteen tekijä sekä kirjailija, joka rakastaa arkea, mammutteja, punajuuria ja Kreetan saarta.

Muotoilulla kohti parempaa maailmaa

Muotoilun professori Anna Valtonen uskoo, että muotoilun avulla voidaan muuttaa maailmaa.

Teksti **Petra Nikkinen**

Aalto-yliopiston strategisen muotoilun professori ja muotoilun monitoiminainen Anna Valtonen on tehnyt pitkän uran muotoilun parissa. Häntä muotoilussa inspiroi jatkuva kehitys ja tahto muutokseen.

– Muotoilu on muutosta. Se muokkaa ympäristöään olemassa olevasta sellaiseksi, jollaiseksi me sen haluaisimme.

Monella tapaa ymmärrettävä muotoilu

Muotoilun rajaa on usein hankala hahmottaa. Nopeasti ajateltuna sen voisi kuvitella viittaavan esine-, palvelu- tai teolliseen muotoiluun. Anna Valtosen puheessa kuitenkin vilisevät sanat *behaviour design*, *transition design* ja *spekulatiivinen design*. Miten nämä liittyvät muotoiluun? Valtosen mukaan hankalista sanoista huolimatta päämäärä voi olla sama.

– Sanat vaihtuvat, mutta ilmiöt pysyvät, hän lohduttaa.

Valtosen mukaan *behaviour design* pyrkii vaikuttamaan ihmisten käyttäytymiseen.

– Esimerkiksi hyvän arkkitehtuurin avulla voimme edesauttaa sitä, että ihmiset liikkuisivat enemmän – valitsisivat

vaikkapa portaat hissin sijaan. Samaa tapaa voi toteuttaa laajemmassakin skaalassa esimerkiksi kestävään kehitykseen liittyen, jotta saisimme ihmiset tekemään oikeita valintoja ympäristömme puolesta.

Spekulatiivisella designilla Valtonen viittaa kokeiluun, jossa esimerkiksi luodaan maailma, jota ei välttämättä edes haluta.

– Siinä tilanteessa spekuloidaan tulevaisuudella: millainen tulevaisuus olisi, jos teemme tällaisia valintoja. Tuloksena voimme saada ihmiset toteamaan, että tuota emme ainakaan halua. Vaikka se ei tuottaisi siis mitään konkreettista, saamme silti tärkeää tietoa ja opimme lisää.

Kehitystä kokeilemalla

Transition designin avulla pyritään muokkaamaan kokonaista yhteiskuntaa. Eräänlaista kokeilukulttuuria siis?

– Kyllä. Siinä kokeillaan aluksi pienimuotoisesti jotain, mitä haluaisimme saavuttaa isommassakin mittakaavassa. Sen jälkeen annetaan ajan kulua, katsotaan vaikutuksia ja arvioidaan tuloksia. Jos tulos on lupaava, käytäntöä voidaan laajentaa. Tämän prosessin avulla saadaan usein ihmisiä jo alkuvaiheessa hyvin muutokseen mukaan.

Kyse ei ole vain tämän ajan ilmiöstä, vaan kokeilukulttuuria on Anna Valtosen mukaan ollut aina. Hän muistuttaa, että kalevalaiset naiset ovat itse olleet kokeilukulttuurin pioneereja.

– Jos mietimme kalevalaisten naisten perhekoteja, niissä on ollut pakosti hyvin vahva kokeilukulttuuri. Tartutaan asiaan ja toteutetaan, vaikka siinä ajassa se ei missään muodossa ollut valtavirtaa. Kalevalaiset naiset ovat olleet tavoitteissaan idearikkaita ja kokeilunhakuisia.

”Muotoilun maailma on luova tapa saada ihmiset ajattelemaan toisin.”

Nuori idealisti

Anna Valtonen on työskennellyt muotoilun parissa pitkään. Alalle häntä ajoi tahto tehdä parempaa ja merkityksellistä.

– Ideologinen lähestymistapani taisi olla hyvin tyypillistä 19-vuotiaalle tytölle. En ole päässyt siitä kovin pitkälle, koska edelleen haluan löytää parempia ratkaisuja ja tehdä asioista vieläkin parempia. Muotoilun maailma on luova tapa saada ihmiset ajattelemaan toisin. Minulle muotoilu on myös keino tuottaa iloa, elämyksiä ja merkityksiä – niitä asioita, jotka tekevät meistä ihmisen.

Työuransa aikana Valtonen on toiminut muun muassa yli 10 vuotta Nokialla muotoilun ja tulevaisuudentutkimuksen johtotehtävissä, työskennellyt vierailevana tutkijana ja professorina Ranskassa sekä johtanut Uumajan yliopiston muotoilukorkeakoulua rehtorin tehtävässä. Viimeiset kymmenen vuotta hän on toiminut Aalto-yliopistossa; professuurinsa lisäksi muun muassa vararehtorina, dekaanina ja hallituksen jäsenenä. On kysyttävä Valtoselta hänen ajatuksiaan suomalaisesta muotoilusta.

– Meillä on hieno ja vahva, kokeellinenkin käsityöperinne monella tavalla. >

Pohjoismaiselle muotoilulle ominaisesti se lähtee käyttäjästä. Se toimii meillä Suomessakin kivijalkana ja toteutuu sekä palveluissa että tuotemuotoilussa.

Ympäristön tarkkailija

Anna Valtonen seuraa maailmaa kiinnostunein ja avoimin silmin. Maailma on vauhdikkaassa kehityksessä, hän toteaa.

– Esimerkiksi digitalisaatio on luonnollisesti vauhdittanut kaikkia aloja. Yhteiskunta, ympäröivä maailma, me itse ja tapamme viestiä tai vaikkapa kuluttaa ovat muuttuneet valtavasti. Aika on hyvin toisenlainen, kuin esimerkiksi 50 vuotta sitten. Kukaan ei voi oikein jäädä enää paikoilleen, siinä määrin digitalisaatio muuttaa arkeamme.

Valtonen itse havainnoi koko ajan muotoilun toteutumista.

– Harvemmin tosin mietin sitä silloin, kun asiat toimivat hyvin. Silloin jos joku asia ei toimi, mietin, että tähän voisi tarvita hieman lisäpohdintaa, hän nauraa.

Aalto-yliopistossa häntä inspiroi nuorten parissa työskentely. Uudet ideat ja tavat lähestyä tekevät häneen vaikutuksen yhä uudelleen.

– Nuorten kanssa toimiminen on valtavan kiinnostavaa. He keksivät asioita, jotka eivät ole tulleet mieleenikään. Sillä tavalla maailma kehittyy.

Pandemia vauhdittaa muutosta

Anna Valtonen uskoo, että olemme monin tavoin suurten yhteiskunnallisten muutosten äärellä.

– Se ei välttämättä ole ainoastaan pandemia, vaan monet eri tekijät kuten digitalisaatio, teollisuuden automatisoituminen ja tekoäly. Muutoksen tarve on ollut tuloillaan, mutta pandemia on vauhdittanut sitä.

Valtosen mukaan muotoilussa puhutaan nyt ihmisten sijaan koko maailman ekosysteemistä.

– Kun meillä on vain tämä yksi maapallo, niin on huomattu, ettei meidän kannata kuunnella vain ihmisiä, vaan myös luontoa. Yritämme muotoilun avulla tehdä mahdollisimman hyvää mahdollisimman monelle; ihmisille, mutta myös eläimille ja luonnolle. Asiat linkittyvät toisiinsa, ja jos ymmärrämme näitä yhteyksiä ja niiden keskinäisiä vaikutuksia, voimme paremmin hahmottaa monimutkaisia haasteita.

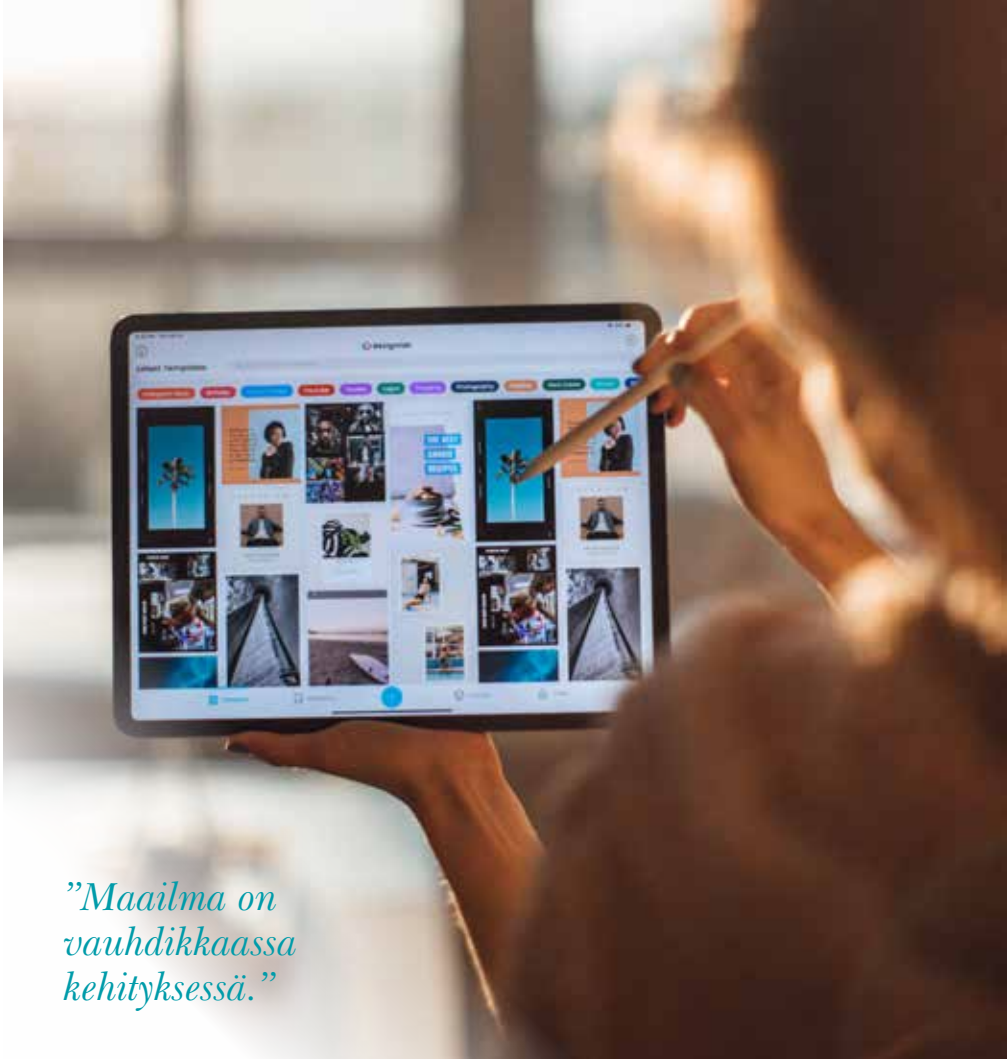

”Maailma on vauhdikkaassa kehityksessä.”

Siksi muotoilun perusydin ei ole kadonnut. Sen tavoitteena on muuttaa olemassa olevaa tilannetta toivotunlaiseksi.

– Jos mietitään muotoilun prosessia, mikään ei ole loppujen lopuksi muuttunut niin kovasti. Ensin todetaan tilanne, ymmärretään tarpeet, pohditaan uusia kysymyksiä ja tekijöitä tilanteen kehittämiseksi, ideoidaan ja lopuksi kehitetään. Pandemia on kamala, mutta joskus uuden kovankin paikan edessä me ihmiset ryhdymme toimeen, etsimme keinot ja ratkomme ongelmia. Muutostilanne toimii meillä ajurina ja luotamme siihen, että koska ennenkin on uskallettu tehdä isoja muutoksia, uskallamme sitä varmasti toteuttaa myös tulevaisuudessa.

Koru on vahva viesti

Anna Valtonen toimii Kalevala Korun hallituksessa. Yrityksen arvopohja on hänelle erityisen merkityksellinen.

– Kalevala Koru on tärkeä yritys yhteiskunnallisestikin. Sen vahvaa ydintä on ollut ihmislähtöinen ajattelu ja siellä elää edelleen naisten aseman ajaminen. Se on minulle yhtä tärkeää kuin itse fyysinen koru. Käyttämällä Kalevala Korun tuotteita ihminen kertoo tarinaa.

Miten muuttuva maailma tulee vaikuttamaan koruihin? Anna Valtonen uskoo, ettei korun rooli tule häviämään, mutta hänen mukaansa korunkin pitää olla kyvykäs muuttamaan muotoaan ajan saatossa.

– Minulle koru on merkityksien kantaja. Sen avulla luodaan myös identiteettiä, kuka olemme ja mihin haluamme kuulua? Muoti itsessään on samaa, mutta korussa merkitys on vieläkin tiivistetympää. Tänään yhä useampi, varsinkin nuori, luo identiteettiään ennen kaikkea digitaalisesti; kehittämällä digitaalista profiiliaan ja ostamalla esimerkiksi digitaalisille

pelihahmoilleen vaatteita ja asusteita. Fyysiset objektit voivat olla heille vähemmän tärkeitä. Monella työikäisellä taas on kaulassaan korujen lisäksi erillinen identiteettikortti, jossa kerrotaan mihin ryhmään tai organisaatioon kantaja kuuluu.

Anna Valtosen mukaan korun ilmentymä muuttuu, vaikka rooli säilyy.

– On jännittävää nähdä, miten koru käyttäytyy yhä nopeammin digitalisoituvassa maailmassa. Kun haluamme muuttaa maailmaa kerromme myös tästä valinnoillamme. Kalevala Korun tarina on nyt ajankohtaisempi kuin koskaan – se on merkityksellinen, vaikka käsityksemme siitä mikä koru on ja miten sellaisia hankitaan ja kannetaan, muuttuisikin ajan myötä. ❖

INFO

Anna Valtonen

Taiteen tohtori
Aalto-yliopiston strategisen muotoilun professori

Työskennellyt aikaisemmin Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun dekaanina ja Aalto-yliopiston vararehtorina, 12 vuotta Nokialla muun muassa Design Research & Foresight -yksikön muotoilujohtajana, vierailevana professorina ESSEC Business Schoolissa Pariisissa sekä Uumajan yliopiston muotoilukorkeakoulun rehtorina.

Inspiroituu muiden ihmisten erilaisista ajatuksista. ”Ymmärtämällä moninaisuutta hahmotamme oman ajattelummekin paremmin.”

Vapaa-ajallaan tasapainoilee kaikenlaisten projektien välillä. Osa isompia, kuten hallitustehtävät tai museoprojektit, osa pienempiä ja henkilökohtaisempia kuten kirjablogi tai mökkiparannukset. ”Kaikki ne kuitenkin pyrkivät parempaan maailmaan ja tuovat sitä kautta hyvinvointia. Ainakin itselleni, toivottavasti muillekin.”

Kuva Ilkka Vuorinen

Muotoilu johtaa muutokseen

Kulunut vuosi on ollut monella tavoin poikkeuksellinen. Uuden edessä eivät ole olleet vain yksilöt, vaan myös ryhmät, organisaatiot ja yritykset. Silti viruksen aiheuttama muutos on vain jäävuoren huippu tai nopea sykäys isomman muutoksen osana. Digitalisaatio, automaatio, työn muuttuminen, kansallisvaltioiden nousu ja luonnonvarojen ehtyminen aiheuttavat vielä paljon suurempia yhteiskunnallisia muutoksia kuin mitä olemme nyt viruksen aikana nähneet.

Teksti **Anna Valtonen**

Myös muotoilun merkitys on muuttunut. Tuotemuotoilun lisäksi muotoillaan nyt palveluita, brändejä, systeemejä, organisaatioita tai ekosysteemejä. Muotoilun prosesseja hyödynnetään nyt laajasti – ja ennen kaikkea muutostilanteessa.

Muutoksen aikaansaaminen ei ole helppoa. Muotoilussa on ainakin kolme merkittävää keinoa, joilla lähteä muutosta tekemään.

1. Jos haluamme kehittyä tai muuttua, miten tiedämme mihin mennä? Muotoilutyöskentelyn avulla voimme ideoida ja konseptoida sekä saada strategisen keskustelun etenemään. Kun on jotain mistä olla mieltä, on yrityksissäkin huomattavasti nopeampaa päästä päätökseen uusista muutoksista. Nyt puhutaan spekulatiivisesta muotoilusta, ennakoinnista ja uudesta arvonmuodostuksesta. Tämän ympärille on osattava myös luoda toimintaympäristö, joka kykenee muutokseen odottamattomissa tilanteissa.

2. Monessa organisaatiossa on opittu hyödyntämään muotoilun prosesseja paremmin ja laajemmin. Tavoitteena on saada suunnitellusti ja hallitusti täysin uusia tai odottamattomia tuloksia. Tämän hetken tilanteita kuvaa hyvin se, että niihin harvoin on helppoa ratkaisua löydettävissä. Nyt puhutaankin rajaamisesta – miten voimme rajata muotoiluajattelun avulla haasteet niin, että voimme etsiä niihin riittävän laajasti ratkaisuja, testata niitä nopeasti, analysoida tulokset ja taas päästä askeleen eteenpäin uusien toimintatapojen löytämisessä.

3. Ihmisten käyttäytymisen muuttamiseen liittyy myös *behaviour design,* eli miten voimme suunnitella niin, että ihmiset muuttavat toimintatapojaan. Kolmannessa keinossa on siis kysymys siitä, miten muutamme toimintakulttuuria niin yrityksissä kuin omaltakin osaltamme. Luovan organisaation rakentaminen ei tapahdu käden käänteessä. Oleellista olisi saada kaikki suhtautumaan uuteen uteliaisuudella ja tarttumaan siten uusiin mahdollisuuksiin. ❖

Kuva Marimekko

Muotoilun *tulevaisuuden tekijät*

Miltä suomalainen design näyttää nuoren ulkomaalaisen muotoiluopiskelijan silmin? Pirran toimitus lähti ottamaan asiasta selvää.

Teksti **Petra Nikkinen**

Zina Marpeganilla, Reti Kilvetillä ja Anh Ngolla on paljon yhteistä. He opiskelevat muotoilua Aalto-yliopistossa, ovat innostuneita ja motivoituneita – ja haluavat ehdottomasti muuttaa maailmaa. Niin, ja he pitävät kovasti myös Marimekosta.

Keskiössä luovuus

Kaksi vuotta Suomessa asunut kolmikko kertoo solahtaneensa vaikeuksitta suomalaiseen yhteiskuntaan ja opiskeluun, koronasta huolimatta. Jokaisen opiskelua vauhdittaa luovuus, innostus ja mahdollisuus tehdä jotain täysin uutta.

Virosta Suomeen opintojen perässä muuttanut Reti Kilvet on sanojensa mukaan kiinnostunut kaikesta luovasta.

– Rakastan uusien asioiden innovointia. Olen monessa mukana ja se inspiroi minua eteenpäin. En koskaan jätä hyvää ideaa kokeilematta.

Erityisesti häntä innostaa toimia tienraivaajana muotoilun alalla.

– Olen oppinut Aallossa sellaista, mitä ei ole vielä edes olemassa omassa kotimaassani. Opiskelemme sitä, miten voimme hyödyntää muotoilua erilaisia ongelmia ratkaistaessa. Asiat voivat olla usein hyvinkin monimutkaisia, ja niissä ei ole oikeaa tai väärää vastausta. Tämän kaiken hahmottaminen vaatii aivan uudenlaista ajattelutapaa. Mutta kun sen tajuaa, niin vain taivas on rajana kaikelle uudelle.

> *”Suomalaista muotoilua yhdistää funktionaalisuus.”*

Ihana Suomi

Kaikki kolme ovat ihastuneita Suomeen. Erityisesti Argentiinassa syntynyt Zina Marpegan arvostaa turvallisuutta ja vapautta.

– Rakastan Suomen vapautta ja sitä, että voin mennä rauhassa drinkille ja kokea oloni turvalliseksi silloinkin, kun pidän tyttöystävääni kädestä tai pukeudun siten, kuten haluan.

Samaa rohkeutta ja luottamusta näkee ympärillään myös Reti.

– Suomalainen nuoriso on hyvin tietoinen maailman tilasta ja toisin kuin Virossa, eivät pelkää sanoa mielipiteitään ääneen.

Anhia Suomessa viehättää vaatimaton ystävällisyys.

– Olen oppinut valtavasti itsestäni näiden kahden vuoden aikana, kun olen

Zinaa (vas.), Retiä ja Anhia yhdistää palava tahto parantaa maailmaa seuraaville sukupolville.

Kuva Marimekko

Suomessa asunut. Arvostan suomalaista ystävällisyyttä ja avuliaisuutta, jota kohtaan arjessa.

Marimekko tietenkin!

Vietnamissa syntynyt ja kasvanut Anh Ngo on tottunut maansa vahvoihin väreihin ja on ilokseen löytänyt niitä Suomestakin.

– Suomalaisessa muodissa käytetään rohkeasti värejä ja olin aivan innoissani, kun näin suomalaisessa muotoilussa käytettävän leikkisiä ja voimakkaita värejä. Muotoilua yhdistää myös funktionaalisuus. Marimekko on totta kai hyvä esimerkki tästä, mutta arvostan myös palvelumuotoilun puolella vaikkapa Helsingin seudun liikenteen onnistunutta visuaalista ilmettä. Heidän palveluitaan on hyvin helppoa ja loogista käyttää. Suomalainen muotoilu saa tuntemaan kokijan tervetulleeksi ilman meteliä.

Myös Zina mainitsee Marimekon. Kun Zina vertaa Suomea Argentiinaan hän toteaa, että suomalaisen designin juuret ovat vahvasti omassa kulttuurissa.

– Valitettavasti argentiinalaisen muotoilun olisi vielä löydettävä omat juurensa, siinä meillä on vielä tehtävää. Tunnumme unohtavan oman rikkaan kulttuurimme.

Reti taas iloitsee siitä, että suomalaiset nuoret ovat tällä hetkellä erityisen kiinnostuneita oman maansa designtarjonnasta.

– Marimekko on onnistunut nuorentamaan ilmettään siitä huolimatta, että sillä on oma vahva tunnistettava muotokielensä. Marimekkohan on ikoni ja kunnioittaa perinteitä, mutta osaa myös uudistua.

Yksi yhteinen unelma

Zina Marpeganilla, Reti Kilvetillä ja Anh Ngolla ovat jalat tiukasti maassa, mutta katse tähyää jo pitkälle, opiskelujen jälkeiseen elämään.

– Haluaisin edelleen jatkaa visuaalisen muotoilun parissa, mutta varsinainen tavoitteeni on yhdistää kaikki oppimani ja luoda muotoilun avulla parempi maailma ympärilleni, erityisesti nuorille vietnamilaisille, toivoo Anh.

Myös Zina haluaa vaikuttaa positiivisesti yhteiskuntaan ja koko maapallon tulevaisuuteen.

– Kaikessa, mitä teen, pidän tämän tavoitteen kirkkaana. Pidän itseäni sekä suunnittelijana että taiteilijana ja toivon, että voin urallani nämä molemmat puolet yhdistää.

Reti aikoo palata takaisin kotimaahansa opintojen jälkeen.

– En halua leimata itseäni yhden työn tekijäksi. Haluan tarttua mielenkiintoisiin haasteisiin ja työskennellä intohimoisten ihmisten kanssa. Unelmoin omasta yrityksestä, jossa saisin johtaa omia projekteja ja niiden kautta vaikuttaa ihmisten päivittäiseen elämään. Sitä voin toteuttaa Suomessa oppimani avulla. ❖

Kirjoittaja on Pirran toimitussihteeri ja kalevalainen nainen Helsingistä.

Teksti **Sirkka-Liisa Mettomäki**

Syyspuuhastelua

Moni meistä on syksyllä lomien jälkeen täynnä energiaa. Olisiko nyt hyvä hetki aloittaa jotain uutta, tehdä vaikka elämäntaparemontti tai hoitaa rästiin jääneitä hommia niin, että eivät enää tulevana vuonna mieltäsi vaivaa?

Aloita uutta

Kansalais- ja työväenopistojen kurssitarjonta on lähes loputon. Miten olisi puutyöt, pilates, huovuttaminen, ranskan kieli, sienitietous tai jokin muu, mitä et ole ennen kokeillut? Opistojen harrastuspiireissä oppii uutta ja samalla saa myös uusia ystäviä. Kursseille on aina syksyisin paljon tulijoita, joten muista tarkkailla opistojen ilmoittelua.

Laita hyvä kiertämään

Nyt kun olet voimissasi, niin mieti, mitä kaikkea osaat ja ryhdy jakamaan osaamistasi. Voisitko järjestää lukupiirin palvelutalon asukkaille, askartelukerhon päiväkotilapsille tai leivontaryhmän kollegoille? Lisää ideoita löydät Vapaaehtoistyo.fi-palvelusta. Yhdessä puuhastelu on hauskaa!

Omena päivässä pitää lääkärin loitolla

Tämän sloganin muistan menneiltä vuosilta. Nyt on oikea aika rouskutella kotimaisia omenoita, mutta saa niistä myös herkullisia leivonnaisia. Miten olisi tarte tatin eli keikauskakku, kuten äitini tapasi sanoa?

Tarvitset

1 valmis piirakkataikina

Karamellisoidut omenat:

50g voita
1 dl sokeria
½–1 dl calvadosta
4–5 hapahkoa omenaa

Valmistus

1. Sulata taikina ja kauli siitä n. 4 mm:n paksuinen pyöreä levy. Leikkaa levystä paistinpannun kokoinen ympyrä.
2. Kuori omenat ja poista siemenkodat. Leikkaa neljään osaan.
3. Sulata sokeri uuninkestävässä paistinpannussa (Ø 24–26 cm). Lisää voi. Sekoita. Lisää calvados ja anna kiehua muutama minuutti.
4. Lisää omenat pannulle. Paista keskilämmöllä n. 20 min, kunnes omenat ovat kypsyneet hiukan.
5. Nosta taikinalevy paistinpannuun omenoiden päälle.
6. Paista piirakkaa uunissa 200 asteessa n. 20 min, kunnes taikina on kauniin ruskea.
7. Kumoa piirakka tarjoiluvadille.

Lähde: Valio

Onko sinulla tattisilmät?

Inkerin Soikkolasta on vuonna 1938 merkitty muistiin seuraava tieto: ”Meillä sanottiin, että pitää olla tattisilmät ennen kuin löytää sieniä. Kenellä on oikein tattisilmät, niin se löytää tatin vaikka miten pimeästä.”

Loppukesän ja koko syksyn ajan on ihana suunnata sienimetsään. Metsäretkestä nauttii sekä ruumis että mieli ja samalla saat herkkuja ruokapöytään. Sieniä voi myös säilöä kuivaamalla, suolaamalla ja pakastamallakin. Muistathan, että metsässä on myös myrkyllisiä sieniä. Kannattaa siis kerätä vain sieniä, jotka tuntee.

Helppo sienipiirakka

Sienet, sipuli ja tuoreet yrtit ovat täydellinen syksyinen makukimara.

Tarvitset

1	valmis piirakkataikina
1–1½ l	tuoreita tai 3–5 dl pakastettuja sieniä
2	sipulia silputtuna
1	kuutioitu kesäkurpitsa
2 rkl	öljyä tai margariinia
2 dl	ruokakermaa
2 dl	maitoa
3	munaa
1tl	suolaa
	musta- tai valkopippuria
½–1dl	persiljaa hienonnettuna
½ dl	kirveliä hienonnettuna
2 dl	juustoraastetta

Valmistus

1. Sulata taikina huoneenlämmössä. Valmista täyte.
2. Paista paloiteltuja sieniä omassa liemessään, kunnes neste on haihtunut. Nosta sienet lautaselle odottamaan.
3. Lisää pannulle öljy ja sipulisilppu. Kuullota pehmeäksi.
4. Halkaise kesäkurpitsa pitkittäin ja poista keskusta lusikalla kovertaen, Kuutioi kesäkurpitsa ja lisää se pannulle sipulien joukkoon. Paista kunnes kuutiot ovat kovan kypsiä ja lisää sienet.
5. Vatkaa munat, maito ja ruokakerma sekaisin ja mausta suolalla ja pippurilla. Sekoita sieni-kasvissilppu, juustoraaste ja yrtit joukkoon.
6. Painele taikina vuoan reunoille ja pohjalle. Kaada täyte vuokaan ja paista uunin alatasolla 200–225-asteessa 35–40 minuuttia vuoasta riippuen.

Lähde: Myllyn Paras

Järjestä sadonkorjuujuhla

Kekri on vanha suomalainen sadonkorjuujuhla. 1800-luvulla suomalainen kekri ja kristinuskon pyhäinpäivä eli vainajien muistopäivä yhdistyivät. Nykyään Suomessa juhlitaan syksyllä myös halloweenia.

Kutsu ystävät pitopöytään, joka on koottu metsän, puutarhan, torin tai viljelypalstan antimista. Tarte tatinin ja sienipiirakan lisäksi voit tarjota vaikka paahdettuja juureksia. Perunat, punajuuret, lantut ja porkkanat ovat juuri nyt parhaimmillaan.

Tee kurpitsalyhty toivottamaan vieraat tervetulleiksi!

1. Aloita kaivertaminen piirtämällä kurpitsan kylkeen silmät, nenän ja suuaukko.
2. Leikkaa ”päälaki” irti terävällä veitsellä.
3. Koverra kurpitsan sisus ulos lusikalla tai veitsellä. Jätä noin sentin paksuudelta reunaa.
4. Puhkaise kurpitsan pintaan piirtämäsi suu, nenä ja silmien aukot niin, että veitsen terä menee aivan läpi. Naputtele aukot irti.
5. Kurpitsalyhty on kynttilää vaille valmis.

Mustikkaa ja puolukkaa

Ethän unohda säilöä metsän ja puutarhan marjoja talven varalle. Jos hilloaminen, pakastaminen ja muu säilöminen alkaa tuntua turhan työläältä, niin lue Veikko Huovisen *Hamsteri* tai katso kuvaa muumimamman hyvin varustetusta kellarista tai muista, että marjoja saa ympäri vuoden myös kaupan pakastealtaasta. Talvi saa tulla!

Älä turhaan stressaa

Jos tuntuu siltä, että arkipäivän pyörittämisessä on ihan tarpeeksi puuhaa, niin anna itsellesi lupa ottaa rennosti. Ota mallia Suomen kansalliseläimestä karhusta ja asetu syys-marraskuussa mielikuvissasi talviunille ja pötköttele rauhassa keväthangille saakka. ❖

Teksti **Pauliina Latvala-Harvilahti**

KULTTUURIPERINTÖ
KULTURARV
2030

Kulttuuriperinnöistä ratkaisuja kestävän kehityksen haasteisiin

Vuoteen 2030 ulottuva osallistava kulttuuriperintöstrategiatyö käynnistyi Suomessa tänä keväänä opetus- ja kulttuuriministeriössä. Sitä vauhditti kulttuuriperinnön roolin uudelleenmäärittely nyky-Euroopassa entistä ihmislähtöisemmäksi.

Suomessa kulttuuriperintöstrategian kannalta keskeisiin teemoihin pureudutaan työpajoissa. Lokakuussa teematyöpaja järjestetään osana Kulttuurinen moninaisuus -seminaaria. Yhteisöille on luotu keskustelun työkaluksi kulttuuriperintökompassi, joka on käytössä syyskuun loppuun asti. Työpajojen aineisto huomioidaan strategiassa.

Sekä Euroopan että Suomen strategiatyössä innoittajana on ollut Euroopan neuvoston Faron sopimus, joka korostaa kulttuuriperintöjen merkitystä yhteisöjen ja yksilöiden elämässä. Kulttuuriperinnöt monikossa korostavat kokemuksia ja arvoja, joista nykykulttuuri syntyy. Erilaiset kulttuuriperinnöt ovat yhtä arvokkaita.

MILLAISEKSI TEEMME TULEVAISUUDEN?

Tulevaisuuden muutossuuntaa tehdään yhdessä. On olennaista, että jokainen voi vaikuttaa oman kulttuurin muutossuuntaan.

Kestävän kehityksen ulottuvuuksissa taloudellisen, ekologisen ja sosiaalisen rinnalla on tärkeä hahmottaa monimuotoinen kulttuuri ja kulttuurinen kestävyys. Sen keskiössä ovat yhdenvertaisuus, vuorovaikutus, saavutettavuus ja osallisuus.

Kestävyyskriisin toisiinsa kietoutuneet haasteet eivät ratkea yksittäisiä muutoksia tekemällä, vaan kyse on kokonaisuuksista. Luontosuhde ei tarkoita vain sitä, vietätkö paljon aikaa luonnossa vaan sen ymmärtämistä, millaisia vaikutuksia arjen valinnoilla ja käytänteillä onkaan luonnon kokonaisuuteen. Siihen kuulumme kaikki.

Myös kulttuurialan organisaatiot ovat heränneet pohtimaan, mitä kestävyys tarkoittaa oman toiminnan kannalta. Strategioissa kierrätysasioista on päästy syvemmälle: nyt kysytään, millä tavoin kulttuuriperinnön moninaisuus huomioidaan, missä omista arvoista viestitään ja millä tavoin erilaisia yleisöjä palvellaan. Jäsenyhdistykset voivat pohtia paikallisesti toiminnan kestävyyttä ja arvioida myös, mikä ei ole kulttuurisesti kestävää ja miksi.

YLIRAJAISTA JA MONIMUOTOISTA

Millaisia mahdollisuuksia alueellisessa yhteistyössä on kulttuuriperintötyössä? Tulevaisuuteen orientoivan alueellisen toiminnan rinnalla on mielekästä tunnistaa erilaisten ylirajaisten kulttuuriperintöjen merkityksiä. Miltä kulttuuriperintö näyttää sitä välittävien ja uusintavien yhteisöjen ja yksilöiden näkökulmista? Se voi olla esimerkiksi pohjoisessa saamelaisten elinkeinoihin liittyvää perintöä tai itärajalla sotien synkkää kulttuuriperintöä. Sukupolvelta toiselle suullisesti ja esineissä välittyneenä perintö rakentaa kertomuksia, joita edelleen tulkitaan ja käytetään niin suvuissa kuin kulttuurimatkailun tarpeisiin.

Identiteetit ovat vahvasti sidoksissa sekä aineelliseen, aineettomaan että digitaaliseen kulttuuriperintöön. Se näkyy yhtä lailla myös kulttuuriympäristössä: eri kerrostumineen rakennusperintö, maisemat ja vedenalainen kulttuuriperintö sekä osoittaa menneisyyden jälkiä että välittää tarinoita. Tulevat sukupolvet ovat meille motivaattori, kun puhutaan säilyttämisestä, mutta ennen kaikkea uusien kestävien käytänteiden käyttöön ottamisesta.

Jos haluamme yhteisöjen ja yksilöiden voivan arjessaan hyvin, meidän tulee ymmärtää miksi ne toimivat juuri niin kuin toimivat.

Kuva Pekka Honkakoski

Osa suomalaista kulttuuria on myös vuosittainen Eukonkannon MM-kisa.

Tämän vuoksi kestävä tulevaisuus ei synny sanelemalla, vaan uudenlaisen kurssin ottaminen edellyttää omaa havahtumista muutostarpeeseen.

KULTTUURINEN LUKUTAITO JA TULEVAISUUSLUKUTAITO

Kulttuurista lukutaitoa on suhtautua avoimesti ja kiinnostuneesti erilaisuutta kohtaan, ymmärtää kulttuurisia merkityksiä ja tapoja. Tällaisesta lukutaidosta hyötyy jokainen. Kieli-, kulttuuri-, uskonnolliset ja sukupuolivähemmistöt, lapset ja nuoret, ikäihmiset ja erilaiset erityisryhmät eivät saa jäädä marginaaliin, vaan olla luonnollisena osana mukana kaikessa toiminnassa ja sen saavutettavassa suunnittelussa, mikäli niin haluavat.

Kantaväestöllä on mahdollisuus vahvistaa omaa osaamistaan ja tietopohjaansa vähemmistöistä vähemmistöjen itse esittämän kulttuuriperintöjen avulla. Suomessa on myös aktiivinen kulttuuriperintöjen verkkoympäristö. Katso esimerkiksi *Elävän perinnön kansallista luetteloa*.

Kulttuurisen lukutaidon lisäksi tulevaisuuslukutaito kuuluu perustaitoihin, jotka mahdollistavat vuorovaikutuksen. Tulevaisuuslukutaitoinen ymmärtää, miten vaikutamme teoillamme tänään tulevaan sekä millä tavoin tulevaisuus on läsnä nykyhetkessä. ❖

Kirjoittaja on folkloristi ja kulttuuriperinnön tutkimuksen dosentti. Hän laati opetus- ja kulttuuriministeriölle *Kulttuuriperinnöt kestävän tulevaisuuden avaimina* -taustaselvityksen kulttuuriperintöstrategian laatimisen tueksi.

Lue lisää:
Kulttuuriperinnöt kestävän tulevaisuuden avaimina: Taustaselvitys kulttuuriperintöstrategian laatimisen tueksi.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/

Kulttuuriperintöstrategia 2030.
https://minedu.fi/kulttuuriperintostrategia

Elävän perinnön kansallinen luettelo.
https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/

Soivassa saattohoidossa läsnä koko elämän kirjo

Harmonikansoittaja Maria Kalaniemi soitti ja lauloi muistisairaalle äidilleen viimeiseen saakka. Hän pohtii musiikin merkitystä sekä kulttuurimme suhtautumista vanhuuteen kansanlaulaja, musiikkitoimittaja Amanda Kauranteen kanssa.

Teksti **Amanda Kauranne**

Kohtasin kansanmuusikko, haitaristi Maria Kalaniemen hänen kotonaan Espoossa kesäkuussa. Toukokuussa hän oli voittanut Etno-Emma-palkinnon Mielo-levystä harmooninsoittaja Eero Grundströmin kanssa. Levyllä saivat sävelen myös tuntemukset seuratessa äidin matkaa Alzheimerin taudin kanssa. Rauha-äiti siirtyi tuonilmaisiin maaliskuussa. Matka Alzheimerin kaikkien vaiheiden kanssa kesti kaikkiaan 12 vuotta. Kotona Rauha oli pitkään, kunnes ei enää pärjännyt omakotitalossaan. Hoitolaitoksessa hän oli seitsemisen vuotta, josta viimeisen vuoden saattohoidossa, tyttärensä musisoinnin ympäröimänä.

Mitä on soiva saattohoito?

Maria: Minusta Soiva saattohoito on ensinnäkin kaunis sanapari. Olen käyttänyt musiikkia koko äidin muistisairausprosessin ajan. Viimeinen vuosi oli entistäkin intensiivisempää, kun äiti oli petipotilaana, hän oli sokeutunut eikä enää puhunut. Piti löytää yhteinen väylä ja myös keinot jaksaa itse, koska kävin tapaamassa äitiä monta kertaa viikossa. Löysin tavan kohdata äitini musiikin kautta, sillä se on ollut meillä kotona aina todella tärkeä tunteiden väylä. Minulla oli äidin huoneessa pieni harmonikka, jonka puin ylleni, kun menin hänen sänkynsä viereen. Toisella kädellä silittelin häntä ja toisella soitin haitarin bassopuolta ja lauloin. Opettelin myös uusia kappaleita äidin pienessä huoneessa, sillä harjoitteluani äiti on kuunnellut lapsuudestani lähtien. Opin lukemaan äitini kasvojen mikroilmeistä kartan lailla, minkälaisia kipuja ja tuntemuksia hänellä oli. Hänen tyttärensä tuttu ääni, kosketus ja musisointi saivat aikaan sen, että yleensä äiti aina nukahti. Musiikki loi turvaa hänelle, samalla myös itselleni.

Amanda: Kertomastasi tulee mieleen tuutulaulut ja se, miten lapselle tärkeintä on oman vanhemman ääni, joka on tuttu jo kohdun ”suhisevasta sambasta”, kuten musiikkikasvattaja Soili Perkiö sanoo. Näen tässä vahvan kaaren.

Maria: Soitin sekä lauloin äidille kaikkea maan ja taivaan välistä: Satumaa-tangoa, Så skimrande var aldrig havet ja kalevalamittaisia tuutulauluja, kuten Nuku nuku nurmilintu. Olemme kaksikielisiä ja äidin äidinkieli on ruotsi. Tuntui, että hyvin hiljainen laulaminen ja toistot eli juuri tuutulaulun rakenteen sisällä oleva estetiikka oli se, mikä häntä erityisesti rauhoitti. Samalla kävin läpi omaa suruprosessia, johon nivoutuivat myös ilon hetket. Se oli eheyttävää. Olen ollut yllättynyt, miten vähän omaisen jaksamiseen on satsattu muistisairauksiin liittyen. Keinoja ja tukea saisi olla paljon enemmän ja niiden pitäisi olla integroituna laitoshoitoon. Muistisairaus on myös läheisten sairaus.

> *”Ihmisen elämänhistorian täytyy näkyä myös hoidossa.”*

Mitä löytyy soittolistalta?

Amanda: Musiikin positiivisesta vaikutuksesta neurologiaan on muistisairaiden kanssa paljon tutkimuksia. Kun on kansanmuusikko, tutuimmat kappaleet eivät ole valtavirtaa, vaan esimerkiksi arkistonauhoja. Olen mahdollista muistisairautta

varten koonnut soittolistaa nimeltään Elämän sunnuntaipäivälle, jossa on sieluani helliviä kappaleita.

Maria: Kun tehdään hoitotestamenttia, johon kirjataan, mitä fyysisesti potilaalle saa tehdä, miksei siihen voisi lisätä myös soittolistaa? Omalle listalleni tulisi ainakin Motörheadin Ace of Spades, Hiski Salomaata, Depeche Modea, Sibeliuksen Kuudes sinfonia, Olavi Virtaa, JPP:tä ja arkistojen aarteista muun muassa kansanlaulaja Hilda Ajankia. Henkilökunnalla pitäisi olla myös aikaa löytää kappaleet asiakasta varten ja kunnioittaa tämän yksilöllistä musiikkimakua.

Amanda: Kappalevalintasi kertovat myös musiikillisen todellisuutemme moninaisuudesta. Olisiko soittolistallasi myös omia kappaleitasi?

Maria: Niiden kuuleminen saattaisi olla hyvin parantavaa. Kappaleet, joita on kauan esittänyt, ovat sulautuneet osaksi itseä. Eihän muusikkous ole asia, joka loppuu, kun on hoitokodissa. Tämä on olennaista: mikä on ihmisen jatkumo? On heitä, joille musiikki on tärkeää ja heitä, jotka sytyttää virkkaus tai kuulantyöntö. Ihmisen elämänhistorian täytyy näkyä myös hoidossa, sillä olemme ainutlaatuisia ihmisolentoja viimeiseen hengenvetoon saakka.

Tarvitsemme konkreettisia toimintamalleja, jotka pitäisi integroida suoraan hoitoon. Lääkkeiden, ruoan ja pesun lisäksi pitäisi olla myös kohtaamisen hetkiä, jossa vartin verran istutaan asiakkaan kanssa, kerrotaan säästä, mitä maailmassa tapahtuu ja tehdään henkilölle tärkeitä asioita. On tärkeää ja ihanaa, että hoivakodeissa käy vapaaehtoisia, mutta virikkeiden ja ulkoilun pitäisi olla osa jokapäiväistä hoitosuunnitelmaa. Niihin täytyy olla resursseja. Kunnioitan hoitohenkilökuntaa todella paljon ja näen, että he tekevät töitä sillä kapasiteetilla, mikä on käytössä. Ongelmat ovat rakenteissa. Hoivatyössä on haasteita, joihin pitää puuttua ja olen päättänyt avata keskustelua.

Pelkäämmekö vanhuutta?

Amanda: Leikkauksia vanhusten hyvinvointiin on tehty 1990-luvulta lähtien sillä seurauksella, että nykyään on paljon muun muassa vanhusten velkaantumista. Miten näemme vanhuuden tällä hetkellä kulttuurissamme? Pelkäämmekö sitä tilaa, jossa meistä siivotaan pois tittelit ja muu ulkoinen, jota yritämme rakentaa? Uskon meidän pelkäävän haurauden kohtaamista, emmekä ole enää tottuneet kuolemaan. Olen itse kokenut arvokkaaksi olla läsnä niissä hetkissä ja kertoa, että edelleen rakastaa.

Maria: On ikään kuin jossain menisi näkymätön railo. Ensin on suorituskeskeistä elämää ja sitten tulee vaihe, josta tuskin edes puhutaan – kuin se olisi jotain >

Maria Kalaniemen mukaan vanhuuden pitäisi olla elämän huipentuma, jossa on mukana kaikki elämänviisaus.

ei-elämää. Mutta eikö vanhuuden pitäisi olla huipentuma, jossa on kaikki se elämänviisaus, josta voisimme ammentaa?

Yhteiskunta on tällä hetkellä kovin yksilökeskeinen ja eri ryhmät eristetään omiin laatikkoihinsa – lapset päiväkoteihin ja vanhukset omiin yksikköihinsä. Eivätkö he voisi kohdata ja iloita toisistaan? Voisimme toimia jatkossa myös niin, että hoitohenkilökunta, omaiset ja potilaat tekisivät enemmän tiimityötä. Jos en pääse omaiseni luo, niin yhteisestä sopimuksesta joku toinen voisikin käydä.

Laulu kuuluu kaikille

Maria: Kun äiti vielä oli paremmassa kunnossa ja istui palvelutalon olohuoneessa, saatoin laulattaa koko porukkaa. Laulu levisi pikkuhiljaa, silmät alkoivat loistaa ja kädet jyskyttää pöytää. Musisoinnin ei tarvitse olla sen kummallisempaa ja samalla se herättää eloon koko osaston. Ehkä hoitohenkilöstö vähän pelkää laulamista? Laulu avaa tunteita ja saattaa herättää koulusta muistona olevan trauman, että ”enhän minä osaa laulaa ja laulattaa”. Tätä pelkoa voi pienellä perehdyttämisellä helpottaa.

Amanda: Kansanlaulajana kuulen tässä kulttuurimme valtavan muutoksen. Sata vuotta sitten kaikki osallistuivat lauluun omalla äänellään. Nyt vain kuuntelemme ”oikeita laulajia” tallenteilta. Toivon, että oppisimme uudestaan yhdessä laulamisen. Ei ole tärkeää, meneekö joka nuotti kohdilleen, vaan se, että avaat suusi!

”Musiikki luo turvaa.”

Maria: Vain innostusta tarvitaan! On paljon hoitajia, jotka lähtevät tällaiseen mukaan ja heistä näkee, että juuri tätä tarvitaan. Lauluhetkessä on elämää. Ne ovat myös omaisena olleet tervehdyttäviä kokemuksia. Jokaiseen hoitoyksikköön pitäisi saada jonkinlainen yhteisömuusikko tai virikeohjaaja. Heitä on ilmeisesti ollut aiemmin, mutta resurssisyistä napattu ensimmäisenä pois. Heidät pitää saada takaisin. Hoivakulttuuri tarvitsee musiikkia siksi, että se on väylä muisteloihin – kappaleista syntyy jutunjuurta! Musiikin luomaa hoivaa voi sitten jatkaa omissa tiloissa vaikkapa omaisen kanssa. Sävelmien kautta rakennetaan siltoja jopa ärripurrien kanssa, jolloin alta saattaa purkautua vaikkapa patoutunut suru.

Amanda: Olen etenkin laulua opettaessani huomannut, että yksi sana tai säe kappaleessa voi avata ihmisen kokonaan. Sitä ei tapahdu pelkästään puheella, vaan jokin sävelen ja sanan liitossa on avain tunteiden moninaisuuteen.

Maria: Miten saisi elämän pulppuamaan myös hoitolaitoksissa? Siellä on monenlaisia persoonia ja muistisairauteen kuuluu myös erilaisia vaiheita, joissa luonne muuntuu. Ne saattavat mennä ohi tai päälle saattaa jäädä aggressio. Siinä täytyy myös kunnioittaa muita, ettei tapahdu mitään vaarallista. Onko hoitotyössä kapasiteettia ottaa elämän koko kirjo vastaan vai mennäänkö tunteiden tasaamisella ja hoivataan massoja uniikin ihmisen sijaan? Tämä on laaja kysymys: mitä vanhus ja vanhuus saa olla? ❖

Kirjoittaja on kansanmuusikko ja musiikkitoimittaja.

Joskus luulen kasvojasi omikseni. Niiden alta vierii ilmeitä eikä niitä pysäytä mikään.
Et ole täysin. Olet paikka johon osutaan.

Joskus olen perillä niin kauan etten osaa mennä pois.

Aamulla et osu lattiaan, olet lumessasi
luopumassa

nukut, eläneenä ylitseni. Vedettynä
ehkä rantaan, se ei katoa tänä aikana.

Me emme ole toisillemme
yksinäisempiä.

Toisinaan

näytän, kai paljolta
määräisyyteni näkyy, näytän

joltakulta joka elää käsilläsi.

Ääret katoamisesta herkkinä, katselen
kasvojesi nopeita päiviä.

Tämä runo on uutta tuotantoa, ja se on omistettu runoilijan äidinäidille. Luhtaniemi pohtii runoissaan erilaisia jälkeläisyyksiä ja ruumiillisia historioita. Tämä runo kuvaa kahden sukupolven kohtaamista käsien ja kasvojen kautta.

Milka Luhtaniemi (s. 1992) on helsinkiläinen dramaturgi ja runoilija. Hänen esikoisrunokokoelmansa *Kirnu* ilmestyi helmikuussa 2021 Gummeruksen kustantamana. Hän työskentelee monialaisesti kirjallisuuden, näyttämötaiteiden ja kuvataiteiden kentillä.

Helkatoiminta aktivoitui Laukaassa

Laukaan Kalevalaiset Naiset polkaisivat helkatyön käyntiin yli kymmenen vuoden tauon jälkeen. Vastaanotto on ollut positiivinen.

Teksti **Riitta Varpuharju,** kuvat **Seija Tiihonen**

Onko korvamatosi koskaan laulanut, kuinka rokka paloi pohjaan tai toistellut ”hailii, hailii”? Tai ehkä olet näprännyt virpomavitsoihin ruusuja tai kanteleeseen vaihtokieliä? Vai ovatko sormet leikkineet harakan hutunkeittoa ja hämä-hämä-häkkiä? Jos tunnistat nämä osaamiseksi, olet helkanuori – tai ainakin sinun pitäisi tutustua helkatyöhön syvemmin!

– Minulle Kalevalaisten Naisten työhön ovat aina kuuluneet helkanuoret. Olen itse vetänyt helkanuorten kerhoja neljällä paikkakunnalla. Kaikki ovat aina ottaneet ilolla vastaan kerhoideani ja tukeneet minua ohjaajana. Kerholaisille on järjestetty tilaisuuksia esiintymiseen, haettu apurahoja nuorten ohjaajien kouluttamiseen ja tehty yhteisiä kulttuurimatkoja lähikaupunkeihin, kertoo Laukaan helkanuorten ohjaaja Riitta Varpuharju.

Kynnys matalaksi

Laukaassa helkanuorten toiminnassa tuli pitkä, yli kymmenen vuoden tauko. Esiintymisissä käytetyt puvut lahjoitettiin eteenpäin ja toiminta muuttui vieraaksi kylän lapsille ja nuorille. Varpuharju uskoo, että monilla yhdistyksillä on ollut edessään samankaltainen tilanne.

– On vaikea jatkaa, jos esimerkiksi uutta ohjaajaa ei löydy ja kynnystä ryhtyä vetämään nuorisotoimintaa korottavat muistot upeista, lähes ammattimaisista esityksistä. Minulle kerhotyössä painottuvat osallistumisen helppous, turvallinen lähiharrastus ja draamatyön riemu. Liu’uttelen kerhosisältöjä kohti kulttuurikokijuutta ja perinnepistoja. Ohjaajan innostus motivoi lapsiakin ja onhan ihana saada liikkua laajassa perinteessämme oman kiinnostuksen mukaan.

Laukaassa helkanuoret toimivat koulun kerhona ja Kalevalaisten Naisten kainaloisena. Koululta löytyivät tilat ja kerhon mainostaminen huoltajille oli helppoa sähköisen Wilma-järjestelmän kautta.

– Lapsille täytyy käydä kertomassa mitä ilmaisutaito tai suullinen kansanperinne tarkoittavat. Mutta aika moni pystyy kuvittelemaan luokkaan taluttamani värikkään, raidallisen hevosen ja jatkamaan lorua: ’Entten, tentten…’.

”On ihana saatella lapsia ja nuoria ikiaikaisen kansanrunouden äärille.”

Yhdessäoloa monessa polvessa

Helkanuoret kuuluvat Helkanuorten liiton jäseniin ja aikuisia kannustetaan liittymään kalevalaisiin naisiin. Helkaliiton koulutukset ja kesäleirit ovat rikastavat kulttuurikasvatusta, kun kerholaiset pääsevät tutustumaan uusien paikkakuntien tapahtumiin tai kulttuurimaisemiin.

– Meitä on ollut parhaimmillaan mukana kolme sukupolvea, kun kesäleirillä oli mukana oma äitini ja anoppini. Välillä kylä täytyi mummoja vahtia enemmän kuin lapsiani, Varpuharju virnistelee.

Riitta Varpuharjua ilahduttaa mahdollisuus tarjota lapsille askelia omaan kulttuuriperintöömme.

– On ihana saatella lapsia ja nuoria ikiaikaisen kansanrunouden äärille. Kalevalainen mitta tulee tutuksi leikkien kautta ja kansanperinne vilahtaa mieleen koulutontun hiippalakin myötä. Minulle on vuosien saatossa kertynyt muistiin monta laulua ja lorua, mutta kirjoista ja netistä ne lähteet minullekin löytyvät. Joskus lorupussista löytyy suomalaista runoutta tai Kanteletarta, joskus koulun pihalla opittuja laululeikkejä, Varpuharju kertoo.

Vuosi rytmitetään tapahtumilla

Laukaassa kerhovuotta jaksottavat satupäivä, kekri ja Kalevalan päivä. Keväällä iloittiin suuresti presidenttiparilta saapuneesta vastauskirjeestä Kalevalan päivän korttikollaasiin. Kalevalaisten Naisten kanssa on suunniteltu yhteisiä joululeipojaisia ja vitsatalkoita. Yhdessä on juhlittu Loviisan päivää syyskauden alkajaisiksi, askarreltu ystävänpäiväkortteja ja retkeilty katsomaan perheooppera Koirien Kalevalaa.

– Kalevalaiset Naiset on taustatuki ja yhteistyövoima, jota ilman kerhon pitäminen olisi huomattavasti kapeampialaista, Varpuharju tiivistää. ❖

Kirjoittaja on Kalevalaisten Naisten Liiton hallituksen jäsen Laukaasta.

Vinkki yhdistyksille: Satupäivä

Satupäivää vietetään Sadun päivänä 18.10. tai sen tienoilla. Tapahtumia järjestetään kirjastoissa, päiväkodeissa ja museoissa. Valtakunnallisen sadun juhlapäivän tarkoitus on antaa kaikille tilaisuus uppoutua sadun maailmaan arjen keskellä.

Satupäivään voi osallistua ilmoittamalla tapahtumansa www.satupaiva.fi -sivustolla.

Kansallispuvun tarkistaminen

Kansallispukujen tarkistaminen vaatii aikaa, osaamista ja rahaa, mutta tuloksena syntyy esikuviaan kunnioittava asu.

Teksti **Inga Pihlhjerta**, kuvat **Suomen kansallispukukeskus**

Kansallispukuja on valmistettu ja käytetty jo reilusti yli sata vuotta. Eri aikoina puvun kokoamisen lähtökohdat ovat vaihdelleet. Aluksi kansallismuseon virkamiehet antoivat ohjeita pukuihin, mutta kysynnän kasvaessa heidän aikansa ei enää siihen riittänyt. Kansallispuvuista kiinnostuneet järjestöt perustivat Suomen kansallispukuneuvoston vuonna 1979. Sittemmin neuvosto lakkautettiin ja toiminta siirtyi Jyväskylään, jonne oli perustettu Suomen kansallispukukeskus. Pukujen tarkistuksesta vastaa kansallispukuraati, jossa eri alojen pukuasiantuntijat ratkovat kansallispukukysymyksiä.

Toiveet ja realiteetit

Puvun tarkistus käynnistyy, kun esimerkiksi paikallinen yhteisö tai yhdistys on lähestynyt Kansallispukukeskusta toiveella saada oman alueensa kansallispuku tarkistetuksi. Pukua saattavat vaivata monenlaiset haasteet, kuten esiliinan puuttuminen tai pukujen materiaalit. Kunnollisia ohjeita tai kaavoja ei välttämättä ole myöskään saatavilla.

Ennen yhteydenottoa paikkakunnalla on usein jo tehty pukuun liittyviä esiselvityksiä. Kansallispukukonsultti valmistelee asian muun muassa selvittämällä olemassa olevan puvun alkuperää. Raati pohtii, onko tarkistukselle edellytyksiä – jos on, ryhmästä nimetään pukuhankkeelle asiantuntija.

Pukutarkistus vaatii toimijoilta paljon sitoutuneisuutta ja talkoohenkeä. Taustayhteisön isona tehtävänä on hankkia rahoitus puvun tarkistamiseen. Erilaisia apurahoja haetaan esimerkiksi säätiöiltä ja EU:lta. Rahaa on voitu kerätä valmiiksi jo vuosien ajan ja sitä tarvitaan tuhansia euroja.

Tuumasta toimeen

Kansallispukukonsultti ja puvun asiantuntija ovat yhteydessä taustayhteisöön ja tapaamisten sekä taustatietojen pohjalta lähdetään hakemaan kansallispuvulle museokokoelmista esikuva-aineistoa. Jos aineisto on runsas, pukuun voidaan valita vaihtoehtoisia osia. Joskus taas aineisto on niin niukka, että joudutaan lisäksi lainaamaan naapuripitäjän vaatteita. Vuosien varrella kansallispukukeskukseen kertyneestä tutkimusarkis tosta on iso apu. Asiantuntija laatii puvusta kokonaissuunnitelman. Suunnitelma esitellään raadille, joka ohjeistaa tarvittaessa ja hyväksyy suunnitelman.

Toimeksiantosopimuksella taustayhteisö tilaa pukutarkistuksen ja sitoutuu

siitä aiheutuviin kuluihin. Kansallispukukonsultti taltioi esikuvavaatteiden tiedot piirtämällä, mittaamalla ja muistiinpanoin. Vaatekappaleet kuvataan. Puvusta valmistetaan kaksi mallipukua, joista toinen jää kansallispukukeskuksen kokoelmaan ja toinen taustayhteisölle.

Hankkeet ovat keskenään erilaisia. Pukua varten voidaan kutoa kankaita ja sitä ennen värjätä lankoja. Aina tarvitaan ompelijoita. Joissain puvuissa on neulottuja osia, joissain kirjontaa, kuten karjalaisissa paidan rekoissa tai läntisissä tykkimyssyissä. Korujakin käytetään. Välillä käydään vertaamassa kokeiluja esikuviin. Mallipukuja tehtäessä ei ole vielä ohjeita eikä kaavoja. Kansallispukukonsultin ohjauksessa valmistettavien mallipukujen toteuttajiksi palkataan mielellään ammattilaiset, joilla on monenlaista osaamista, paljon taitoa ja luovaa oivaltamista.

Mallipuku

Hyvän puvun syntymiseen tarvitaan hyvää yhteistyötä monen asiantuntijan välillä. Kun mallipuku valmistuu, se esitellään raadille hyväksyttäväksi. Pukuun pitää vielä tehdä työohjeet ja kaavat. Tärkeää on myös löytää puvulle niin sanottu koti eli paikka, josta pukuun voi tilata tarvikkeita ja ohjeita. Usein paikkakunnalla pidetään jo hankkeen edetessä kursseja, jotta pukuja osataan valmistaa. Tarkoitushan on, että mallipukujen lisäksi pukuja valmistetaan ja käytetään ahkerasti. Puvun julkistamistilaisuudet levittävät tietoa tulokkaasta.

Joskus puku muuttuu tarkistuksessa vain hieman. Materiaalit saattavat tukevoitua, työtavat ja mittasuhteet muuttua ja joitain uusia puvun osia tulla lisää. Joskus tarkistuksen tuloksena syntyykin paikkakunnalle uusi puku. Entinen puku eri variaatioineen on yhtä oikea ja käyttökelpoinen kuin uusikin. Kauneus on katsojan silmissä ja jokainen valitsee pukunsa omista lähtökohdistaan. ❖

Kirjoittaja on eläkkeellä oleva KM käsityönopettaja, joka toimii kansallispukuraadin puheenjohtajana. Hän on Suur-Helsingin Kalevalaisten Naisten puheenjohtaja.

Näyttävä ja värikäs Ikaalisten tarkistettu puku julkistettiin viime vuonna.

Ikaalisten pukutarkistus

Teksti **Taina Kangas**

Kansallispukuraadin hyväksymä ja vuonna 2020 julkistettu Ikaalisten naisen tarkistettu kansallispuku ihastuttaa värikkyydellään.

Ikaalisten naisen kansallispukumallin on koonnut maisteri Tyyni Vahter vuonna 1935. Puvun esikuva-aineistona oli jo tuolloin Ikaalisista Kansallismuseon kokoelmiin talletetut hame, liivi ja hopeinen levyriipuskoru. Paidan esikuvaksi oli nimetty länsisuomalainen korkeakauluksinen paita.

Pukutarkistuksen yhteydessä esikuvat tutkittiin ja palautettiin tarkasti vastaamaan esikuviaan. Lisäksi pukua täydennettiin tarkistustyön yhteydessä tutkituilla Ikaalisista talletetuilla toisella liivillä, toisella paidalla, esiliinalla, vyötaskulla, tykkimyssyllä, röijyllä ja toisella hopeisella levyriipuskorulla.

Puvun tilaajayhteisö, Ikaalinen-Seura, tilasi pukutarkistuksen Suomen kansallispukukeskukselta. Ikaalisten Kalevalaiset Naiset ovat toimineet paikkakunnalla aktiivisesti pukuhankkeen hyväksi.

Puvun kankaat ovat pääosin käsinkudottuja, puolivillaisia kankaita, joita täydentävät erilaiset täplävärjätyt flammulangat. Värikäs hame on pomsisidoksista parkkumia, jonka edessä esiliinan alle jäävässä osassa on vielä erilainen raitaosuus.

Tuttu vihreäsävyinen liivi sai vaihtoehdoksi punavoittoisen lyhyemmän liivin. Puku täydentyi Ikaalisista talletetulla yksinkertaisen kauniilla paidalla. Punasävyinen röijy täydentää pukua, kuten myös vyötasku ja silkkihuivit.

Ikaalisista talletettu tykkimyssy on silkkilangoin kirjotulla mustalla silkillä päällystetty. Tykkipitsi on joko pellavalangoista nyplätty Frimodiglai tai puuvillainen ostopitsi. ❖

Kirjoittaja on Suomen kansallispukukeskuksen kansallispukukonsultti.

Teksti **Päivi Pykälä-aho**, kuva **Museovirasto / Ilari Järvinen**

Museoviraston arkeologiset kokoelmat

Kirjasto-, arkisto- ja arkeologiset kokoelmat jaotellaan kivikauden, rautakauden ja vertaileviin osuuksiin.

Vertaileviin kokoelmiin kuuluu löytöjä Suomen rajojen ulkopuolelta Korean niemimaalta Isoon-Britanniaan - Norjasta muinaiseen Nuubiaan (nyk. Pohjois-Sudan): ajassa mitaten paleoliittiselta kivikaudelta historialliselle ajalle. Alkuvaiheessa tämä osuus karttui tutkimusretkikuntien toiminnan tuloksena. Maamme arkeologian isä Johan Reinhold Aspelin kaivoi ja johti tutkimusmatkoja Venäjällä ennen tutkimuksiaan Mikkelin Tuukkalassa.

Kansainvälisesti mielenkiintoisimpia löytöjä lienee niin sanottu keltainen sarkofagi. Sen Egyptin kediivi lahjoitti Venäjän tsaarille 1860. Puuarkun muumio alkoi merikuljetuksen aikana haista ja nakattiin mereen. Venäjän tsaari perusti Odessan yliopistoon jakotoimikunnan, minkä työn tuloksena sarkofagi on kokoelmissamme. Egypti kuului tuolloin Ottomaanien valtakuntaan ja kediivinsä johdolla se oli kahinoinut sulttaaniansa vastaan. Krimin sodassa 1853–1856 ottomaanit saivat tuekseen muun muassa Ison-Britannian ja Ranskan.

Nykyään tämä kokoelmien osuus karttuu ainoastaan lahjoituksin tai takavarikoin.

Kivikauden kokoelmiin liitettiin museotaipaleemme alkuvaiheessa huomattavat määrät irtolöytöjä – työkaluja ja aseita. Viipurin mlk:n Häyrynmäen kivikautisen asuinpaikan kaivaukset ovat edelleenkin yksi laaja-alaisimmista maassamme. Löytöjen perusteella on kyetty identifioimaan parisen tuhatta saviastiaa.

Sotien rasittama Suomi tarvitsi energiaa. Katseet kääntyivät pohjoisten jokien valjastamiseen sähkön tuottamiseksi. Arkeologeistamme Aarni Erä-Esko tunnetaan Pohjois-Suomen pelastuskaivausten organisoimisesta 1950-luvulta 1960-luvun alkupuolelle. Seuraavat vuosikymmenet merkitsivät teiden ja lähiöiden rakentamista Etelä-Suomessa. Näin Vantaan Jönsaksen kivikauden löydöt päätyivät kokoelmiin.

Rautakauden kokoelmien kartunta alkoi samoin kuin kivikauden – irtolöydöin. Helsingin yliopiston osakuntien keruumatkat kartuttivat tietämystämme erityisesti Karjalan nuoremmalta rautakaudelta. Karelianismin hengessä Theodor Schvindt tutki ruumishautoja niin Kaukolassa kuin Räisälässä. Kaukolan Kekomäen haudan hyvin dokumentoidun naisen ruumishaudan perusteella on ennallistettu muinaispuku. Maskun Humikkalan, Euran Luistarin ja Kaarinan Kirkkomäen kaivaukset ovat perehdyttäneet meitä esiäitiemme pukeutumiseen entistä laaja-alaisemmin. Tällä hetkellä pohjoisin tunnettu ja osin tutkittu myöhäisrautakautinen ”karjalaistyyppinen” kalmisto löytyy Iin Illin saarelta. Voitaneen lähteä siitä, että kansatieteestä tutulla ilmiöllä ”karjalaiskiila” on myöhäisrautakautiset juuret.

Laitilan kuvakivi, johon on maalattu punamullalla ristikkoaihe.

Mihin arkeologiaa tarvitaan? Miksi hyvin hoidetut kokoelmat ovat tarpeen? Mitä esihistoria tarjoaa meille? Arkeologiset kokoelmat tarjoavat kunkin persoonalle sopivan tutkimusmatkan menneeseen. Piitä on tuotu Tanskasta ja Valdain alueelta Venäjältä. Ruokaa on säilytetty valtavissa ruukuissa. Itämeren rantojen meripihkaa on kaupattu Suomeen. Tyrvännön Suontaan miekka on ollut samassa näyttelyssä Kaarle Suuren kruunajaismiekan kanssa Pariisissa. Suomalaisten geeniperimän tutkimiseen on hyödynnetty luukokoelmiamme Päivi Onkamon johdolla.

Metallinetsinharrastajat ovat aiheuttaneet hyökyaallon kokoelmissamme. Kalevalaisten Naisten Liitto on tullut avuksemme ja kustantanut koruston konservointia sekä uusimpien löytöjen tutkimista geofysikaalisin menetelmin. Merkittäväksi on muodostunut korujen ennallistukset. Nämä korut periytyvät sukupolvelta toiselle kertoen kansainvälisistä suhteistamme ja osaamisestamme muinaisuudesta tähän aikaan. ❖

Kirjoittaja toimii kokoelmienhoitajana Museovirastossa.

Palstalla kerrotaan Kalevalaisten Naisten Liiton johtamasta tutkimusprojektista, jossa tutkitaan rautakauden koruja.

Teksti **Petra Nikkinen**, kuva **Anna-Maria Toivonen**

”Synnyin kalevalaiseksi naiseksi”

”OLEN OLLUT aina kiinnostunut aineettomasta kulttuuriperinnöstä. Tunsin heti, että löysin oman heimoni kalevalaisista naisista. Aloitin ensin rivijäsenenä ja nyt toimin toista kautta Turun Kalevalaisten Naisten puheenjohtajana.

Korona-aika on työllistänyt meitä enemmän henkisellä kuin käytännön tasolla. Minulla on ollut suuri huoli yhdistyksemme jäsenistöstä ja olemme miettineet kovasti, mitä pystymme tarjoamaan pandemian aikana ja mitä emme. Odotan jo aikaa, jolloin pääsemme tapaamaan. Olen kokenut, että kalevalaisista naisista olen löytänyt itselleni verkoston samanhenkisiä ja samoista asioista kiinnostuneita naisia. Kalevalainen nainen kunnioittaa kulttuuria ja ymmärtää, kuinka tärkeä osa ihmisyyttä omat juuret ovat.

En ole vain perinteen kantaja, vaan koen, että tehtäväni on pitää perinteitä elossa ja tehdä perinteestä elävää. Kulttuuri on minulle ammatti ja elämän eliksiiri. Luen paljon, laulan ja teen musiikkia. Kaikki lempirunoni ovat kalevalamitassa. Lempiteatterimuotoni on nukketeatteri. Turussa on valtavasti tämän alan huippuammattilaisia ja heidän visuaalinen osaamisensa, kädentaitonsa sekä näyttelijäntyönsä ovat häikäisevää seurattavaa.

Haluan omalta osaltani siirtää runolauluperinnettä tuleville sukupolville. Nykymusiikki nojaa aina vanhoihin perinteisiin. Meidän on tärkeää ymmärtää myös kulttuurin moninaisuutta; jokaisessa kulttuurissa on erilaisia asioita, mutta eroavaisuuksista huolimatta niissä on enemmän yhteistä kuin eroa.

Olen kasvanut jokien ja järvien äärellä. Meri on minulle iso ja uhkaava elementti ja olenkin enemmän kotonani joen tai järven rannalla. Metsä on minulle erityisen tärkeä. Kesällä vetäydymme perheemme metsäpaikkaan. Minulle se merkitsee paitsi lepopaikkaa, myös luovuuden lähdettä. Metsässä tunnen oloni vapautuneeksi – kun saan kunnolla happea ja tilaa hengittää, silloin syntyvät myös kaikki tärkeimmät lauluni ja tarinani.

Isoäitini, mummu, kertoi, miten sodan jälkeen hän kävi metsässä itkemässä. Sen sukupolven ihmiset palasivat sodasta ja rakensivat maata ja perhe-elämää – silloin ei tunteita liiemmin näytetty, vaikka traumat kummittelivat jatkuvasti taustalla. Kun ei voinut oikein julkisesti itkeä, mentiin metsään. Koen mummun tarinat vahvasti. Metsän puille voi kertoa omat huolensa, ne jaksavat kantaa meidän tarinamme.

Tuleville sukupolville toivoisin sellaista kokemusta, että elämää voi elää ilman eri laitteiden sanelemia aikatauluja. Voisimme elää metsän kanssa samaan aikaan. Herätä ajoissa, tehdä töitä ja syödä sen mukaan, mitä keho kertoo. Illan hämärryttyä mennään nukkumaan yhtä aikaa metsän kanssa.” ❖

Palstalla kalevalaiset naiset kertovat, mikä heille on tärkeää.

Anna-Maria Toivonen on Turun Seudun Kalevalaisten puheenjohtaja ja tuore Master of Culture and Arts. Metsä on hänelle luovuuden ja levon lähde, josta hän ammentaa tarinoita ja lauluja. Hän on intohimoinen sienestäjä pitäen suppilovahveroissa myös ystäväpiirinsä. Teini-ikäisen tyttären mielestä ”vähempikin määrä sieniruokia eri muodoissa riittäisi”.

Akkajee soi matalalta suoraan sieluun...

...JA SEN ohikin, nimittäin menneisiin mielenmaisemiin, joista voimme vain kuvitella vanhakantaisia lastenkasvatuksen pelottelutapoja, lahtauksia saunan takamailla lihaisia aittoja odotellessa ja uusia kummallisia alkuja lauteiden alta. Elämä on lanka, joka soi synkän kauniisti, mutta toiveikkaasti.

Levy on uudenlainen kokonaisuus arkistojen kätköjä, syvää sointia, akustista arkeologiaa, rällätystä, räkätystä, balladia ja pelimannipainoa. Jo kokonaisuuden pääsointi on poikkeava totutusti kuullusta kansanmusiikista Suomessa: soittimina soivat harvinaisemmat avainviulu ja alttoviulu. Soinniltaan ne sopivat saumattomasti yhteen ja luovat suorastaan kuulijan verenkiertoon imeytyvän inhimillisyyttä ja sen arkaaisimpia tunnerekisterejä sävyttävän äänimaton.

Lastenkerääjä on Akkajee-kokoonpanon toinen albumi. Omaperäisen soitinduon lisäksi tällä kertaa ääneen pääsevät myös itsetehdyt "soittimet" ja romut. Levyn äänimaisema on huolellisesti tasapainossa. Viimeistellyn auditiivisen lopputuloksen lisäksi albumi on saanut hienon ja sille sopivan visuaalisen ilmeen.

Levyn teemana on lapsi ja lapsen maailma. Se on musiikin ja äänten avulla loihdittu leikki, ihmettely, unohdus ja pelko. Äänten virta vie pusikkojen piiloon, tsasounan muistumiin, pihaleikkeihin ja mielikuvituksen maailmaan. Tekijät kertovat, että levyn tekemiseen meni seitsemän vuotta. Maagiset seitsemän vie unohduksen ja kypsyttelyn kautta riehakkaaseen mielikuvitteluun ja hetkeen.

Ensin levyä koottiin arkistoista ja sen jälkeen materiaali sai odottaa, kunnes unohduksen pölyjä huitaistiin railakkaallakin leikkimielellä syrjään. Mukaan jäivät soimaan muun muassa tarinat lapsia keränneestä säkkiukosta, yönitkettäjästä, orvosta Lassista, äidin suurimmasta surusta ja syntymän ihmeestä.

Matalahkojen jousten täyteläinen sointi, laulu ja lorut, toisteiset rytmit ja maaginen äänimaailma yhdessä tekevät kokonaisuuden, johon tekee mieli palata ja elää lapsenomainen kyltymättömyys seikkailuun yhä uudestaan. ❖

Teksti Laura Seesmeri

Lastenkerääjä
Akkajee (Meriheini Luoto ja Iida Savolainen),
Digi, CD, LP, 2021.

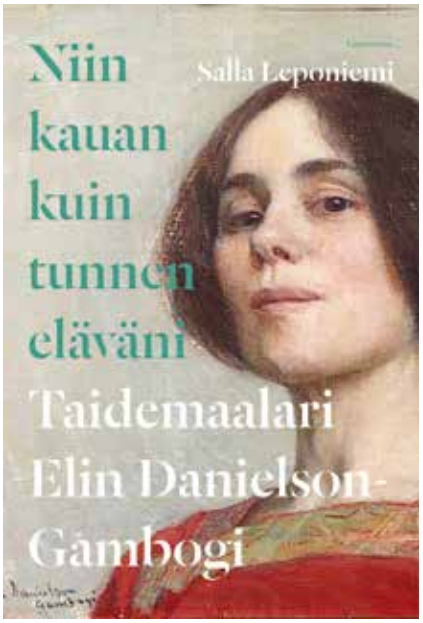

Oman tien kulkija

ELIN DANIELSON-GAMBOGI syntyi Noormarkussa syyskuussa vuonna 1861 ja kuoli Antignanossa Italiassa vuoden 1919 viimeisenä päivänä. Hän kuuluu Suomen taiteen kultakauden merkittäviin taiteilijoihin, jonka tuotanto käsittää maisemia, asetelmia, henkilökuvia ja muotokuvia.

Salla Leponiemi käsittelee nimenomaan Elin Danielson-Gambogin aikuiselämää taiteilijana. Naispuolisia taiteilijoita oli 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa jo Suomessakin useita. Tämä oli ensimmäinen naistaiteilijoiden sukupolvi, joka sai tunnustusta ja apurahoja miesten rinnalla, vaikka edelleen jotkut miespuoliset kollegat ja kriitikot suhtautuivat naisiin harrastelijoina. Danielson-Gambogi opiskeli ja maalasi Suomessa, Ranskassa ja Italiassa. Avioliitto Rafaello Gambogin kanssa vei taiteilijan pois Suomesta. Kahden taidemaalarin liitto ei kuitenkaan ollut lainkaan niin auvoinen kuin alussa oli vaikuttanut.

Elin Danielson-Gambogilta on säilynyt laaja kirjeenvaihto, jota Leponiemi on käyttänyt materiaalinaan muiden lähteiden ohella. Kirjeet ovat hyvin henkilökohtaisia lähteitä, mutta aivan kaikesta ei toki ole kirjeisiin kirjoitettu. Kirjeitä ei myöskään ole kirjoitettu ystäville silloin, kun he ovat olleet lähellä eli kaikista ajanjaksoista kirjeitä ei juuri ole. Vaikka jäljellä olevia kirjeitä on paljon, jonkun verran on myös tuhoutunut.

Kirjassa on kaksi värikuvaliitettä, jotka sisältävät sekä valokuvia että kuvia Elin Danielson-Gambogin teoksista. Kuvaliitteet ovat niin houkuttelevia, että huomaan selaavani niitä ihan vain kuvista nauttiakseni. Liitteissä on mukana myös muutama epäsovinnainen kuva.

Elin Danielson-Gambogi on ehkä Suomen ulkopuolella asumisen vuoksi jäänyt jonkun verran unohduksiin. Leponiemi onnistuu laatimaan eloisan kuvan lahjakkaasta ja epäsovinnaisesta naisesta, joka kulki omaa tietään ja jolle maalaaminen oli intohimo. ❖

Teksti Merja Leppälahti

Niin kauan kuin tunnen eläväni
Salla Leponiemi, Gummerus 2021.

Nainen kirkkomaalarina

ELETÄÄN 1510-LUKUA ja Hattulan Pyhän Ristin kirkko on päätetty kaunistaa kuvin. Rahoitus on varmistettu, maalarien kanssa on tehty sopimus ja tuomiokapituli on antanut suunnitelmalle hyväksyntänsä. Paikkakunnalle saapuu kaksi kirkkomaalaria ja heidän apupoikansa. Kolmas maalari on sairaana, mutta hänen on määrä tulla perässä ja työt aloitetaan. Kun kolmatta maalaria ei kuulu, joudutaan palkkaamaan koristekuvioiden tekoon paikkakunnalla asuva kummallinen tyttö, jonka tiedetään tekevän kuvioita muovaamiinsa astioihin. Ajatus naisesta kirkkoa maalaamassa ei tietenkään kaikkia miellytä.

Kanto on kehitellyt teokseensa herkulliset henkilöhahmot. Pappi Petrus Herckepaeus on oman kylän kasvatti ja hän tuntee, että useat seurakuntalaiset kirkonisäntä Klemettiä myöten pitävät häntä edelleen Härkäpään talon räkänokkaisena Mulli-Pekkana pappistutkinnosta huolimatta. Päähenkilö Pelliina on arka ja suvuton, mutta hän osaa koristella saviastioita ja oppii tarvittaessa myös kirkkomaalausta. Kirkkomaalarit Andreas ja Martinus ovat omanlaisiaan persoonia hekin, samoin apupoika Vilppu.

Hattulan kirkkomaalauksissa on kuvattu Raamatun tapahtumat syntiinlankeemuksesta viimeiseen tuomioon. Kuvien ei ollut tarkoitus olla pelkästään silmänilona, vaan niiden piti nimenomaan elävöittää keskeisiä uskonnollisia kertomuksia lukutaidottomalle rahvaalle. 1500-luvun ihmisille kirkon suuret, värikkäät kuvat olivat jotain aivan ihmeellistä, eiväthän useimmat olleet koskaan aikaisemmin nähneet minkäänlaisia kuvia. Lukija saa melkein olla mukana kuvien suunnittelussa ja muotoutumisessa, sillä Kanto kuvaa maalaamisen edistymistä yksityiskohtaisesti lähes kuva kuvalta.

Kirjan tapahtumissa yhdistyy kiinnostavasti historia ja fiktiivinen tarina, joka antaa samalla lukijalle elävän ja uskottavan kuvan 1500-luvun alkupuolen elämäntavasta. Kirja herättää myös halun päästä näkemään kirjassa kuvatut maalaukset omin silmin. ❖

Teksti Merja Leppälahti

Rottien pyhimys
Anneli Kanto, Gummerus 2021.

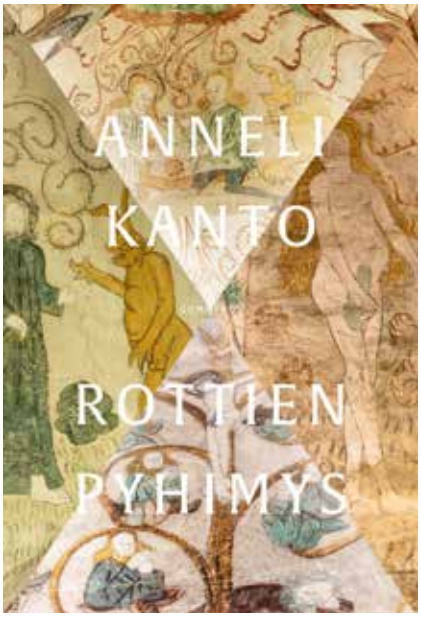

Virkkaus on kuin meditaatiota

KÄSILLÄ TEKEMISEN ilo ja sen tuottama mielihyvä ovat yleisesti tunnettuja totuuksia. Kuitenkin asiassa on myös toinen puoli; monien muistissa on pakosta, hikisin sormin pakerrettu sukka tai patalappu, ja sitä seuraava tuhahdus – ei ikinä enää käsitöitä! Marketta Luutosen, Anna-Maija Bäckmanin ja Gunnar Bäckmanin yhteistyönä toteutettu kirja puhuttelee kenties vielä enemmän juuri viimeksi mainittua ryhmää helppojen ohjeiden avulla.

Marketta Luutonen tarjoaa lyhyen katsauksen virkkauksen historiaan. Tyhjentävää selitystä virkkauksen alkuperästä ei ole. Virkattua pitsiä, kukkaroita ja jopa puseroita mainitaan ainakin 1500-luvun perunkirjoissa. Kansanomaisessa käytössä ei virkkaus nauttinut suurta arvostusta. Puhuttiin ”köyhän miehen pitsistä”, kun aidolla pitsillä tarkoitettiin ainoastaan nyplättyä. Virkkaamalla saatiin kuitenkin koristeellisia asusteita nauhoista kukkaroihin ja sukista villapuseroihin.

Mielenkiintoista näkökulmaa edustaa virkkauksesta innostuneiden tekijöiden esittely. Huittislainen Siina Rinne (s. 1859) oli taitava kankuri, joka virkkaamalla toteutti omintakeisia käsitöitä. Kuvioiden lisäksi hän virkkasi myös runonsäkeitä. Paraisten Qvidi-Mina (s. 1870) virkkasi muun muassa ylijäämälangoista villatakin, jossa on 429 pientä ruutua. Toisilla virkkaus on kulkenut suvussa perintönä, toiset oppivat kansainvälisiä malleja internetin suomin mahdollisuuksin. Yhteistä on kuitenkin käsityön rentouttava voima ja onnistumisen ilo.

Anna-Maija Bäckman tarjoaa virkkausmalleja, joiden suurin osa on syntynyt museoretkien pohjalta. Malleissa on valinnan varaa: on koruja, sukkia, lapasia, villapuseroita, hameita, lakkeja, peittoja ja koreja. Kirja sopii vasta-alkajillekin, koska lopussa esitellään virkkaussilmukoita ja tekniikoita. Kirjan erinomainen kuvitus kiittää Gunnar Bäckmanin tarkkaa silmää. ❖

Teksti Ildikó Lehtinen

Virkkaajan vapaus.
Marketta Luutonen, Anna-Maija Bäckman, Gunnar Bäckman, Förlaget Scriptum 2020.

Suomen ikävä
- levollinen järven selkä ja metsän upottava sammal

Miten ulkosuomalaiset naiset kokevat suomalaisen kulttuurin? Mitä tapoja naiset ovat tuoneet kotimaastaan nykyiseen elämäntapaansa, ja mitä suomalainen luonto heille merkitsee? Pirta haastatteli eri puolilla maailmaa asuvia naisia ja vastaukset ilahduttivat. Tunnemuistot ja kotiseudun tavat seuraavat pitkään mukana maailmalla.

Teksti **Annamari Lammassaari**

Mutta kuka on ulkosuomalainen? Sisäministeriön mukaan ulkosuomalainen on Suomen ulkopuolella asuva Suomen kansalainen tai suomalaista syntyperää oleva henkilö. Heitä on arviolta maailmalla yli 1,6 miljoonaa. Suomen kansalaisia heistä on noin 300 000. Kaikkein suosituimpia muuttomaita ovat Ruotsi, Yhdysvallat ja Kanada. Valtaosa Suomesta lähtevistä muuttaa nykyisin kuitenkin EU:n alueelle ja lähtijöistä merkittävä osa on naisia.

Vapaamuotoinen yhteydenpito ja Suomen asioiden seuraaminen on näin halutessaan nykyisin internetin aikakaudella helpompaa kuin aiemmin. Ikävän iskiessä voi seurata uutisia, aikakauslehtiä ja esimerkiksi Suomen matkailua edistävän Visit Finlandin sosiaalista mediaa. Mutta on myös virallisempi vaikutuskanava, sillä Suomessa toimii Ulkosuomalaisten parlamentti. Se on vuonna 1997 perustettu ulkosuomalaisyhteisöjen foorumi. Sen sih-

teeristönä toimii Suomi-Seura ja sen tärkein tehtävä on tuoda ulkosuomalaisten ääni kuuluviin Suomen valtionhallinnossa.

Millaisena suomalainen kulttuuri säilyy matkassa?

Miten vahvana suomalainen kulttuuri ja sen tavat säilyvät pitkään ulkomailla asuneilla?

Tietoisuus omasta suomalaisesta taustasta ja kotimaan kulttuurista yhdistää kaikkia haastattelemiani naisia. Tarve säilyttää osia suomalaisesta identiteetistä on vahvalla pohjalla. Ulkosuomalaisille naisille oman kodin, kotiseudun ja Suomen kulttuuri ovat suloista sekamelskaa pienistä yksittäisistä asioista elämän mittaisiin arvoihin saakka.

Kaikki ovat kantaneet mukanaan joko suomalaisena pitämäänsä arvomaailmaa ja erikseen esimerkiksi juhliin liittyviä perinteitä ja tapoja. Niina Järvenkari asuu Dublinissa ja hän korostaa nykyisen elämäntapansa olevan yhdistelmä irlantilaista ja suomalaista. Esimerkiksi heidän perheellään joulu alkaa aina jouluaatosta, mikä on monessa eurooppalaisessa maassa työpäivä. Irlantilaisittain se on Niinan sanojen mukaan suuri pubi-päivä. Joulua vietetään Irlannissa vasta joulupäivänä, kuten useimmissa muissakin maissa.

Nykyisin Italian Milanossa asuva Eija Elonen on asunut yli 20 vuotta ulkomailla kolmessa eri maassa. Hän kertoo aina sopeutuneensa hyvin ja omaksuneensa sujuvasti muiden maan tavat ja kulttuurin. Mutta kulttuurin ja perinteiden perusarvot ovat olleet aina suomalaiset.

– Suomalainen kulttuuri on pohja, jonka päälle otan mielelläni uudet tavat ja mausteet. Mielestäni kulttuuri on perhe- ja synnyinmaaperustainen, missä olet kasvanut ja mitkä arvot omaksunut. Sanoisin että tasa-arvoinen, luottamukseen perustuva arvomaailma on juuri suomalaisuuttani, Eija pohtii.

Äitienpäivä, lukeminen ja suomalaiset tiskiharjat

– Me vietämme äitienpäivän aina Suomen kalenterin mukaan, visusti Suomen perintönä, kertoo Sirpa Ervi, joka on asunut Ranskassa jo vuodesta 2000.

– Iso osa suomalaisesta kulttuurista unohtuu omassa arjessa. Ranskalaisia tapoja tulee lisää ja niistä poimii itselleen parhaimmat. Naisten asema tulee mieleeni ykkösenä. Sitä opetan tytöille sekä pojalleni. Ehkä siksi heidän on vaikea ymmärtää, että maailma ei olisi tasavertainen. Oppivat vielä, Sirpa pohtii.

Nykyisin Englannissa, ja sitä ennen Saksassa, Sveitsissä ja nykyisin Ranskassa asuva Kaarina Griffiths on dekkaristi. Griffithsin perheessä eri kulttuurit näkyvät hänen kirjoissaan, esimerkiksi luonnon ja saunomisen kuvauksina.

”Iso osa suomalaisesta kulttuurista unohtuu omassa arjessa.”

– Olemme viettäneet paikallisia juhlia eri maissa. Luen paljon, mikä mielestäni kuuluu suomalaisuuteen ja saadaan jo äidinmaidossa. Joskus huvitan itseäni laulamalla suomalaista karaokea ja laulelen vanhoja mummilta opittuja kansanlauluja tiskatessa, hän nauraa.

Hypätään myös ison rapakon taakse, ja kysytään siellä asuvalta Jaana Torniskoskelta, miten suomalainen kulttuuri on säilynyt. Hän asuu Kanadan Quebecissä, joka on pinta-alaltaan Kanadan suurin ja väkiluvultaan toiseksi suurin provinssi. Yli kahdeksan miljoonan asukkaan kaupungissa Jaana on sovittanut yhteen suomalaista, Quebecin ranskalaista ja Kanadan angloamerikkalaista perinnettä. Arvot kulkevat mukana koko elämän. Tärkeinä suomalaiseen kulttuuriin liittyvinä arvoina koetaan naisten tasa-arvoinen asema yhteiskunnassa sekä korkea työmoraali. Halu siirtää näitä arvoja lapsille oli tärkeää, sillä ne eivät ole kansainvälisesti itsestäänselvyyksiä ja ne liitetäänkin vahvasti suomalaisen kulttuurin perinteeseen.

Maton tamppausta ja lumikylpyjä

Jotkut tarkat periaatteet ja tavat tulevat kaukaa lapsuudesta. USA:ssa Marylandin osavaltiossa asuva Satu Muja kertoo tamppaavansa matot talvella ulkona siivouspäivinä edelleen ja lumikylpyjä otetaan, jos vain tulee tilaisuus.

– Ja joulusiivous tehdään perusteellisesti, Satu nauraa.

– Sauna meillä on ollut jokaisessa talossa ja ruisleipää kuluu, voita laitetaan leivän päälle, lakritsia mutustellaan se-

Katri Langellin perheen suomalainen puusauna katalonialaisessa maisemassa.

kä puolukka- ja mustikkamehua juodaan paljon. Suomalaiset tiskiharjat ovat käytössä ja leivinuunissa käytetään suomalaista leivinpaperia.

Ranskassa asuva Anna-Liisa Usan käy joulu-na saunassa ja vie perheensä kanssa haudalle kynttilän.

– Samalla muistelemme poisnukkuneita sukulaisia, hän kertoo.

– Myös ajoissa oleminen, lupausten pitäminen sekä korkea työmoraali ovat suomalaisuuttani.

Metsän tuoksu herättää ikävän

Suon tuoksu, järven lempeä kosketus, metsän tumma vihreä ja lapsuuden upottavat kangasmetsät. Ulkosuomalaiset naiset kaipaavat Suomesta eniten luontoa.

He kuvailevat suomalaisen luonnon kaipaustaan väkevin ja herkin vedoin. Suomeen tullessa suunnataan aina metsään tai vesistöjen äärelle. Suomen luonto on karuimmillaankin levollisuuden perikuva, jopa turvapaikka monelle. Metsässä, järven tai suon äärellä on luonnollista rauhoittua ja keskittyä yksityiskohtiin.

Anna-Kaarina Dittmar-Jödicke on sanojensa mukaan vuosi vuodelta ylpeämpi suomalaisesta kulttuurista ja sivistyksestä. Hän on asunut Saksassa jo yli 50 vuotta. Luontoon liittyvää perinnetietoa hän on tutkinut maalla asutusta lapsuudesta saakka.

”Ulkosuomalaiset naiset kaipaavat Suomesta eniten luontoa.”

– Opin paljon äidiltä ja papalta sekä koulusta. Aina kun pääsen Suomeen, täytyy päästä metsään nuuhkimaan, koskettelemaan sekä maistelemaan. Olen yrittänyt viedä tätä luontorakkautta ja arvostusta eteenpäin perheessä ja työssäni lasten kanssa. Vesi on minulle tärkeä elementti ja hankimmekin mökin Talsperren tekojärven rannalta, jotta pääsemme veteen uimaan!

Katri Langell on asunut myös jo 18 vuotta maailmalla. Hän asuu Espanjan Kataloniassa lähellä vuoria ja kertoo metsän olevan erilainen. Polut ovat kivikkoisia ja maaperä kuivaa.

– Suomalainen metsä on syvän vihreä, täynnä ihania juurakkoisia polkuja ja vihreitä sammalpetejä ja saniaisia. Ja ilma on aina ihanan raikas! Eikä mikään ole virkistävämpää kuin pulahtaa kirkkaaseen suomalaiseen järviveteen. Vaikka rakastankin lämpöä enkä kaipaa talvea, ikävöin silti joskus kovia ja kirkkaita pakkaspäiviä, jolloin aurinko heijastaa takaisin lumesta ja hangilla kävellessä lumi narskuu kenkien alla, hän pohtii.

– Meillä on suomalainen puusauna ja järven sijasta pulahdamme pihalla uima-altaaseen.

Suomalainen kulttuuri on moninainen ja monisävyinen ja säilyy aina mukana erilaisissa tavoissa läpi elämän. Metsä ja vesistöt asettuvat elämänikäisiksi tunnemuistoiksi rintaan. Ihminen voi lähteä Suomesta, mutta suomalaisuus ei lähde ihmisestä. ❖

Kirjoittaja on Ranskan Rivieralla asuva freelancer-toimittaja, joka rakastaa 87-vuotiaan kalevalaisen äitinsä poimimia Perämeren saarten mesimarjoja.

Teksti **Teemu Loikkanen**

Kuva Anna Muotka

Kierto & talous

KUN jäätikön vetäytyminen yli kymmenen tuhatta vuotta sitten paljasti Juha Hurmeen Finlandia-voittajassa myöhemmin Niemeksi nimetyn maa-alueen, joka myös Suomena tunnetaan, alkoi sen tuulenpieksämille rannoille siirtyä ihmisiä. Vuosituhansien aikana väkeä tuli jokaisesta ilmansuunnasta, toisinaan edellisen väestön syrjäyttäen. Vaikka käytettävissä olevat materiaalit olivat yksinkertaisia, tällainenkin elämäntapa synnytti jätettä. Näiden jäänteiden avulla voimme päätellä ja arvailla jotain heistä, jotka täällä meitä ennen elivät.

Jäännökset ovat kuitenkin säilyneet ainoastaan erityisissä paikoissa, suurimmalta osin ne muuttuivat osaksi luonnon aineenvaihduntaa jo vuosituhansia sitten. Asutuksen lisääntyessä ja materiaalien monipuolistuessa muun muassa kaupankäynnin kautta, kiertelivät lumppurit talosta taloon ylijäämiä keräten. Sitten tuli kulutuskulttuuri, muovi ja tavarapaljous. Lisääntyville jätteille kaivettiin yhä enemmän kuoppia.

2020-luvulla alueella vaikuttaa uudelta kalskahtava idea, kiertotalous. Laajemmasta näkökulmasta se on kuitenkin paluuta entiseen, joten jätteisiin liittyvä perusidea on etenkin vanhempien sukupolvien helppo ymmärtää. Käytettävissä oleva materiaali on kuitenkin huomattavasti entisaikaa monimutkaisempaa. Muovipakkauksissa on erilaisia laatuja, vaatteissa käytetään elastaania: tällaiset asiat hankaloittavat kierrättämistä. Keväällä Ylen MOT-ohjelma paljasti, että Fortumin tehtaalle Riihimäelle lähetetystä kierrätysmuovista on hyödynnetty luvatun 75 prosentin sijaan vain kolmasosa. Yrityksen mukaan tämä johtuu siitä, ettei kierrätetylle muoville ole kysyntää.

Talousjärjestelmä on rakennettu tuottamaan valtavalla vauhdilla jatkuvasti enemmän tavaraa entistä halvemmalla. Kilpailussa voittavat rikastuvat. Arvojärjestys tulisi jotenkin kääntää toisinpäin niin, että vähimmillä resursseilla kestävintä tavaraa tuottava olisi vahvoilla. Osana Euroopan Unionia saamme tottua tulevaisuudessa kiertotalouden käsitteeseen, mutta siltäkään on turha odottaa äkillistä ratkaisua. Tutkimuksissa on havaittu esimerkiksi, että halpamarkkinat kuten kirpputorit tai nettimyynti eivät vähennä uuden tavaran ostamista, pikemminkin ne muuttuvat lisäosaksi kulutusjärjestelmässä palvellen vähemmän varakkaita tai eettisesti ostavia.

Kiertotaloudessa meidän odotetaan ottavan yhä enemmän velvollisuutta jätteistämme. Entä kuluttaminen, joka useimmiten tuottaa jätettä tulevaisuuteen. Siihen ei puututa, sillä lähes jokaisen valtion, valtioiden yhteenliittymän tai yritystoimintaa ja työllisyyttä edistämään pyrkivän tahon ylimpänä velvollisuutena on kannustaa kansalaisiaan kuluttamaan. Muuten talous ei kasva. Olemme siis kiristäneet kulutuksen ja jätteen verkon paulat tiiviisti ympärillemme. Tällä vuosituhannella Niemi ei ole enää oma saarekkeensa itä- ja länsinaapurin puristuksessa. Sen nykyiset asukkaat joutuvat miettimään, miten koko maailman kierto ja talous sopivat yhteen. ❖

Kirjoittaja toimii tutkijana Suomen Akatemian rahoittamassa Jäteyhteiskunta-hankkeessa Lapin yliopistossa.

Teksti **Kristiina Ådahl**

Asiointipalvelun tekstisisältö muotoillaan selkeäksi suomeksi

Selkeä kieli on ytimessä, kun viranomainen tavoittelee hyvää virkakieltä, asiakaslähtöisyyttä sekä asiointipalvelun käytettävyys- ja saavutettavuusvaatimuksia. Verohallinnossa kielenhuoltajien tehtävänä on kirjoittaa OmaVeron tekstisisällöt mahdollisimman ymmärrettävään muotoon.

Tavallisesti kielenhuoltajan työnä on selkeyttää ja muokata jo kirjoitettuja tekstejä. Verohallinnon OmaVero-asiointipalvelun kehitystyössä kielenhuolto tarkoittaa palvelun tekstien suunnittelua. Näitä tekstejä ovat esimerkiksi veroilmoitusten ja hakemusten eri otsikkotasot, täyttökenttien nimet, infotekstit ja ohjeet, virheilmoitukset ja vahvistusnäkymät. Kielenhuoltaja on vastannut tekstien selkeästä muotoilusta OmaVeron kehittämisen alusta saakka, ja lisäväkeä on värvätty palvelun ja tekstitarpeiden laajentumisen tahdissa. Tänä vuonna koko nykyistä tekstisisältöä täydennetään kolmen kielenhuoltajan voimin palvelun versiopäivityksen yhteydessä.

Asiointitekstit muotoutuvat yhteistyössä

OmaVeron kehittäjät, veroasiantuntijat sekä käyttöliittymä- ja käytettävyyssuunnittelijat määrittelevät ensin palvelun osien rakenteen ja sisällön, sen miten asiakas siirtyy palvelussa tai mitä tietoja täyttää veroilmoitukseen. Kun ilmoituksen tai muun kokonaisuuden sisältö on testiympäristössä lähellä lopullista, kielenhuoltaja voi aloittaa suomenkielisten tekstien kirjoittamisen. Verolajin asiantuntija ohjeistaa, millaista asiasisältöä tarvitaan ja liittyykö ilmoittamiseen vaikeita kohtia tai termejä tai muuta huomioon otettavaa. Sisältösuunnitelmien lisäksi apuna on vero.fin ja paperilomakkeiden tekstejä.

Kielenhuoltaja muotoilee tekstiehdotukset, ja muut asiantuntijat tarkistavat ne. Kun tekstien asiasisältö ja kieliasu on valmis, kääntäjät tekevät ruotsin- ja englanninkieliset vastineet. Käytettävyystesteistä saadaan asiakaspalautetta, jonka perusteella hankaliksi havaittujen kohtien tekstejä muokataan.

Käyttöliittymätekstien kirjoittaminen on kehitystyön yksi osuus, jonka pitää valmistua, jotta seuraavat työvaiheet voivat alkaa ja palvelu saadaan käyttöön ajallaan. Tekstisuunnittelun täytyy edetä luotettavasti. Kielenhuoltajat ovat tietysti tarkkoja, pikkutarkkojakin, mutta meidän pitää silti muistaa, että tavoitteena on käyttökelpoinen teksti ajoissa ja että täydellinen teksti liian myöhään on käyttökelvoton.

Tekstityön aikataulutusta sekä kielenhuoltotiimin työnjakoa täytyykin toisinaan säätää, jotta tarvittavat tekstit valmistuvat oikeaan aikaan. Vaikka kukin kielenhuoltaja työstää osuuttaan itsenäisesti, tiimimme on enemmän kuin osansa: voimme jakaa kokonaiskuormaa ja tasata työpiikkejä yhdessä sekä tukea toisiamme työläästi hahmottuvien tekstien käsittelyssä. Tekstisisältöä kartuttavat ajan mittaan eri tekijät, joten huolehdimme myös yhtenäisyydestä. Kielenhuoltajien samankaltainen kielitaju sekä tiimityö auttaa siinäkin, ja olemme koonneet pitkin matkaa tehtyjä päätöksiä, ratkaisuja ja linjauksia omaksi tyylioppaaksi. Lisäksi käännösmuistiin kertyvästä tekstipankista voi hakea tukea valikoivalle ihmismuistille.

Selkeä kieli on keskeinen tekijä

Viranomaisten kielenkäyttöön kohdistuu kosolti vaatimuksia. Pohjan kiveää hallintolaki, jossa vaaditaan asiallista, selkeää ja ymmärrettävää virka-

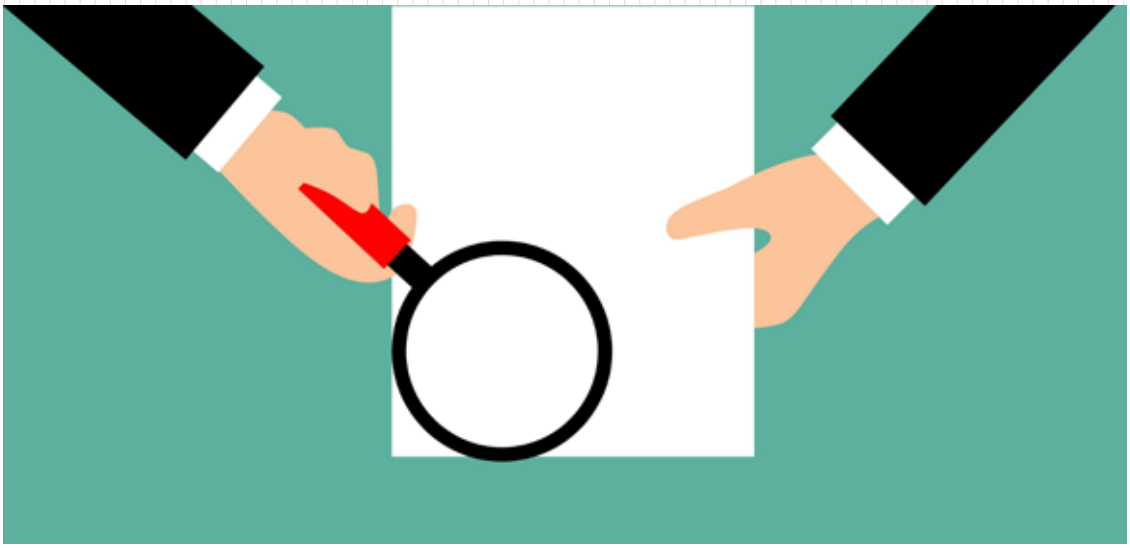

kieltä. Saavutettavuusdirektiivi ja laki digitaalisten palveluiden tarjoamisesta sanelevat vaatimuksia viranomaisten digipalveluille: saavutettavuus koskee teknistä toimivuutta ja sisällön ymmärrettävyyttä, ja käytettävyys liittyy käytön loogisuuteen ja helppouteen. Teknisen ja visuaalisen toteutuksen lisäksi palvelun tekstienkin pitää olla hyödyllisiä ja tehokkaita sekä sujuvia käyttää ja ymmärtää.

Verohallinnossa hyvä virkakieli nivoutuu asiakaslähtöisyyteen ja strategisiin tavoitteisiin. Asiakkaiden täytyy pystyä hoitamaan veroasiansa oikein ja vaivattomasti, jotta Verohallinto voi puolestaan kerätä yhteiskunnalle verotulot sekä toimittaa verotuksen oikeudenmukaisesti. Lisäksi tavoitteena on tarjota myönteinen asiakaskokemus. Verohallinnon kielenhuoltajien työpanosta kohdennetaankin asiakkaita eniten hyödyttävään sisältöön: OmaVeron ja muiden palvelujen teksteihin, vero.fin ohjeistuksiin sekä asiakkaille lähetettäviin päätöksiin ja kirjeisiin.

Asiapohjana olevat verolait on yleensä kirjoitettu viranomaisen ja asiantuntijoiden näkökulmasta, mutta OmaVeron kehitystyössä kaikki suunnitellaan asiakkaan vinkkeliä ajatellen. Kielenhuoltajien pitää varmistaa, ettei asiointiteksteihin päädy kapulakieltä, lakityyliä tai verotusjargonia, että tekstien sävy on tasa-arvoinen ja että ne ovat tyyliltään ja kieliasultaan mahdollisimman tavallista kieltä.

Pyrimme käyttämään helppolukuisia rakenteita ja ymmärrettäviä termejä sekä muotoilemaan olennaisen asiasisällön loogiseen järjestykseen. Yritämme säästää lukijan vaivaa esimerkiksi välttämällä pitkiä määriteketjuja ja lauseenvastikkeita sekä lisäämällä sopivasti tekstiviittauksia ja sidosteisuutta. Koetamme saada otsikoista silmäiltäviä ja linkkiteksteistä kuvaavia. Selkeät tekstit edistävät helppokäyttöisyyttä. Ymmärrettävillä ja havainnollisilla teksteillä voidaan myös parantaa saavutettavuutta, esimerkiksi pienentää kognitiivista kuormitusta ja vaikuttaa palvelun tasavertaisiin käyttömahdollisuuksiin.

OmaVeroa ei selailla viihteen vuoksi, vaan kaikki tekstit tulevat arkiseen, välttämättömään käyttöön. Tekstityö tuntuu merkitykselliseltä ja motivoivalta, koska tarpeet ja tavoitteet ovat käytännönläheisiä ja konkreettisia. Pystymme soveltamaan kielitietoa ja tekstitaitoja tekstisuunnitteluun tehokkaasti ja monipuolisesti. Tällaisessa täsmäkäytössä kielellinen asiantuntemus edistää hyvää virkakieltä, hyödyttää keskeistä asiointikanavaa ja auttaa laajaa asiakaskuntaa. Teemme hyötytekstejä ihmisille hyötykäyttöön. ❖

Kirjoittaja on kielenhuoltaja, joka työskentelee Verohallinnossa yhtenä OmaVero-palvelun tekstisuunnittelijana.

Teksti ja kuva **Johanna Vuoksenmaa**

Alhonselkä, Vesilahti

Pirkanmaan mummovesiä, tämä vähän hyllyvä ja höttöinen, pehmeä vartalo, vähän kaihia silmissä. Tykkää halata, taputella ja puristella. Tuoksahtaa ja näyttää vähän tunkkaiselta, ei aina muista huolehtia hygieniastaan. Iloinen, mutta jo hiukan höperö, juttelee vähän mitä sattuu ja kenelle sattuu, mutta Hämeen maakuntalaulu lähtee upealla äänellä ja yksikään säkeistö ei ole unohtunut.

Johanna Vuoksenmaa on tamperelainen ohjaaja, käsikirjoittaja, valokuvaaja ja kirjailija. Hän inspiroituu ympäröivästä maailmasta, epätäydellisyydestä ja hyvästä huumorista.

Teksti **Ildikó Lehtinen**

Kalevalainen renessanssi?

Olemme tottuneet toistamaan kirjailija Elsa Heporaudan ilmaisua kalevalaisesta renessanssista, kalevalaisen kulttuurin uudesta tulemisesta nykypäivään. Mitähän se tarkoittaa nyt? Kalevala Korun ensimmäiset mallit on saatu Suomen kansallismuseon kokoelmista. Ajatus on ollut oivallinen, esihistorialliset korut saivat uuden elämän. Esineillä, kuten meillä ihmisillä, on myös elinkaari. Sepän takoma koru koristi oivallisesti rautakautisen emännän pukua. Arvokas koru kenties siirtyi äidiltä tyttärelle, ja lopulta kuitenkin joutui hautaan vainajan omaisuuden myötä. Koru sai uuden elämän, kun arkeologien kaivaustulosten ansiosta siitä tuli ensin löytö, ja sen jälkeen inventoituna ja numeroituna museoesine. Museoesine saattoi uinahtaa varastossa, kunnes tutkijan tulkinnan tuloksena siitä tuli näyttelyesine. Elinkaari on pitkä, käyttöesineestä tuli näyttelyesine. Tarina ei tähän lopu, koru saattoi saada vielä uuden elämän muotoilijan inspiraation lähteenä, ja joutua jälleen käyttöesineeksi eli koruksi modernin naisen kaulaan, ranteeseen tai korviin.

Marjo Koivumäki, Studio Apris

Kenelle koru kuuluu? Puhuiko seppä suomea, viroa tai kenties vepsää? Kirjailija Elsa Heporaudan mielestä historiallisen Suomen alueelta löytynyt koru oli suomalainen ja siksi kuuluu edelleen suomalaiselle naiselle. Mitä kalevalaisuus tähän liittyy? Elsa Heporauta mielsi kalevalaisuuden muinaisuudeksi ja hänen mielestään ”maan poveen kätketyt korut todistavat tuleville sukupolville esivanhempiemme luomasta kulttuurista ja hengen voimasta”.

Kalevalakorut omaleimaisina saavuttivat valtavan suosion, ja niiden ansiosta kalevalaiset naiset saivat liputtaa kulttuuriperinnön puolesta ja lisäksi harjoittaa hyväntekeväisyyttä. Toisen maailmansodan vaikeina aikoina tuhannet väsyneet äidit saivat viettää virkistävää lomaa kalevalaisten naisten äitikodeissa eri puolilla Suomea. Inkeriläiset ja sittemmin siirtokarjalaiset perheet toivotettiin tervetulleiksi ja turvattiin heille toimeentulo uuden elämän alkutaipaleella. Sotien jälkeen Koru rohkeasti hyväksyi malleihinsa eturivin muotoilijoiden luomuksia, kuitenkin turvautuen kotoperäisiin puolijalokiviin.

Nyt Kalevala Koru on jälleen uudistunut ja tuo jälleen kalevalaista menneisyyttä nykypäivään. Onko se Kalevalan omimista? Kalevala kuuluu kaikille, korut kertovat menneestä ja ovat kenties siltana meidän ja entisten maailmojen välissä. Kalevala Koru uudistui juuri kirjailija Elsa Heporaudan toivomalla tavalla, tuomalla kalevalaista renessanssia nykypäiviin. ❖

Kirjoittaja on Kalevalaisten Naisten Liiton hallituksen puheenjohtaja.

Kudelma-seminaari 13.11.2021

Heinolan Kalevalaiset Naiset järjestää yhdessä Heinolan Kaupungin Museon ja Kudottu Elämä -hankkeen kanssa kaikille avoimen loppuseminaarin

lauantaina 13.11.2021
Jyränkölä-Sali, Siltakatu 11, 18100 Heinola

Ohjelma

9.30 Tervetulokahvi
10.00 Seminaarin avaus, Sisko Björk, Heinolan KN

Aamupäivän teemana karjalaisuus

10.15 *Karjalainen nainen käsityöperinteen välittäjänä*
Terhi Pietiläinen FM, Heinolan Museoiden museonjohtaja

Kansatieteilijä Terhi Pietiläinen viimeistelee väitöskirjaa monipaikkaisesta karjalaisuudesta Viipurista lähtöisin olleiden suomalaisten kertojien muisteluaineistoissa.

10.45 *Karjalaiset kintaat elävänä perintönä*
Anna Rauhala FT, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto

Kansatieteilijä Anna Rauhala on tutkinut käsityö- ja teollisuusperinnettä sekä luovutettua Karjalaa. Hänen väitöskirjansa Neulonnan Taito (2019) käsitteli neulontaan liittyneitä yksilö- ja yhteiskuntatason merkityksiä 1800-luvun lopulta nykyaikaan.

11.15 *I.K.Inhan vuonna 1894 keräämät Vienan Karjalan tekstiilit ja niiden kasvikuitumateriaalit*
Jenni Suomela KM, FM, tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto

Väitöskirjatutkija Jenni Suomela tutkii Helsingin yliopiston käsityötieteeseen tekeillä olevassa väitöskirjassaan runkokuituja (pellava, hamppu ja nokkonen), niiden tunnistusmenetelmiä sekä kulttuurihistoriaa suomalaisessa kontekstissa. Hän on laajasti kiinnostunut tekstiileistä aina kuitutasolta kulttuurisiin merkityksiin ja tutkinut niitä läpi aikakausien ja maantieteellisten sijaintien.

11.45 *Kudotut vienankarjalaiset tekstiilit taiteellisen työskentelyn innoittajana*
Piritta Mettovaara TM, taideohjaaja

Piritta Mettovaara tekee karjalaisissa kodeissa kangaspuilla sidonnan avulla valmistetuista tekstiileistä taiteellista väitöstutkimusta, jossa tulkitsee aineistoa 2020-luvun tekstiiltaiteen keinoin.

12.15 Keskustelu

12.30 Omakustanteinen lounas

Iltapäivän teemana käsityöt yleisesti

13.30 *Kudottu elämä -hankkeen esittely. Mitä käsityö muistaa? Kudottu elämä -hankkeen muistelutyöpajoista*
Henna Paasonen FM, muistelutyön ohjaaja

Uskontotieteilijä Henna Paasonen on perehtynyt keskiajan naismystikoihin, ortodoksiseen naiskulttuuriin ja käsitöihin liittyvään muistitietoon.

Kuva Sofia Hako

14.00 *Räsymatto luovana prosessina ja elämänkaarikerronnan välineenä. Kudottu elämä -hankkeen kudontatyöpajoista*
Kaisa Hako toimittaja, kudonnan artesaani

Kaisa Hako on vuodesta 2017 lähtien kehittänyt tarinallisen räsymattokudonnan metodia ja ohjannut työpajoja, joissa räsymattokudontaan yhdistyvät luovan kirjoittamisen ja elämänkaarikerronnan ainekset.

14.30 *Käsitöiden tekeminen suomalaisen naisen elämässä 2000-luvulla*
Riikka Myllys TM, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto

Teologi Riikka Myllys viimeistelee naisten käsitöiden tekemistä käsittelevää väitöskirjaansa. Käsitöiden tekemisen ja sukupuolen lisäksi hänen kiinnostuksen kohteinaan ovat vapaa-aika, arjen käytännöt, sukupolvien ketju ja eletty uskonto.

15.15–15.30 Loppukeskustelu

Seminaarin päätyttyä on mahdollisuus tutustua Kudelma -näyttelyyn Heinolan kaupunginmuseossa.

Seminaaria voi seurata suorana verkossa.

Linkki päivän seminaaritallenteeseen julkaistaan Liiton kotisivuilla marraskuun loppuun mennessä.

KALEVALAISTEN NAISTEN LIITTO

Vuosikokous

Kalevalaisten Naisten Liiton vuosikokous järjestetään **etäyhteydellä** Kansallismuseosta Helsingistä 25.9.2021 viranomaisohjeiden mukaisesti. Seuraa Liiton kotisivuja! Tiedotamme jäsenyhdistyksiä sähköpostitse.

Käsitellään sääntömääräiset asiat ja Liiton sääntömuutosehdotus, joka sallisi etäosallistumisen.

Tarkempi ohjelma kotisivuilla.

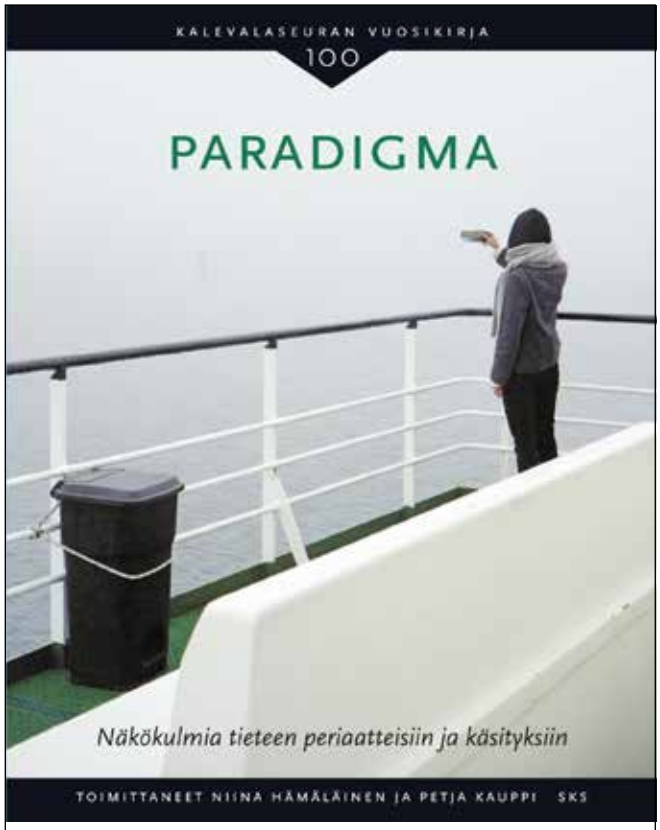

Kalevalaseuran sadannen vuosikirjan artikkeleissa pureudutaan kulttuurintutkimuksen vallitseviin ja ainaisessa muutoksen tilassa oleviin paradigmoihin ja metodeihin.

Mitä ja miten tutkittiin 1900-luvun alussa, entä mitä tapahtui 1960–1980-luvuilla? Minkälaisia kytköksiä ja jännitteitä paradigmat aiheuttavat – mistä puhutaan, mistä vaietaan? Miten erilaiset "käänteet" ohjaavat tutkimuksentekoa?

Paradigma julkistetaan Kekrinpäivän juhlassa 29.10.2021. Kalevalaseuran vuosikirjan 100-vuotisen taipaleen kunniaksi järjestetään juhlaseminaari 6.5.2022.

Kalevalaiset naiset Kesärannassa

Kesäkuun alussa veimme tervehdyksen pääministeri Sanna Marinille Kesärannan puutarhaan. Maailmanlaajuinen koronapandemia on koskettanut meitä kaikkia ja kuormittanut erityisesti Valtioneuvostoa. Halusimme ilahduttaa pääministeriä pienellä soittotuokiolla ja toivottaa Louhen voimaa ja Ainon herkkyyttä.

Me kalevalaiset naiset Suomessa ja Ruotsissa ylläpidämme kodeissa, työpaikoilla ja harrastuksissa elävää perinnettä. Kansalaisjärjestöjen tervehdykset valtiovallan edustajille on myös perinne, jota jatkamme sukupolvelta toiselle. Mukana olivat puheenjohtaja Aila Nieminen, Helsingin Kalevalaiset Naiset, Liiton varapuheenjohtaja Hanna Rantanen Tampereelta, pelimanni ja soitinrakentaja Kirsi Vinkki ja toiminnanjohtaja Sirpa Huttunen.

Teksti Sirpa Huttunen, kuva Valtioneuvoston kanslia, Laura Kotila

Muistathan käydä lukemassa yhdistystemme uusimmat kuulumiset Liiton kotisivuilta!

Liity myös mukaan kalevalaisten naisten omaan FB-ryhmään - voit verkostoitua muiden kalevalaisten naisten kanssa ja samalla lukea heti tuoreimmat kuulumisemme!

Jäsenedut 2021

- Pirta-lehti neljä kertaa vuodessa
- Kalevala-korut –20 % verkkokaupasta jäsenkoodilla KORU21 ja Kalevala Korun myymälät Helsingissä: Keskuskatu 1 ja Kalevala Experience & Outlet, Hankasuontie 11.
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjoista –25 %:n alennus Tiedekirjasta, Snellmaninkatu 13, Helsinki ja verkkokaupassa https://kirjat.finlit.fi/ alennuksen saa käyttämällä ostoskorissa kampanjakoodia **KALEVALAISETNAISET**.
- Mai Niemi Finnish Fairytale Shop –10 %, verkkokaupasta tai Helsingin myymälästä
  Lisätietoja:
- Jäsenmaksu on yhdistyskohtainen (25–30 euroa/vuosi)
- Huomaathan, että Helsingissä ja Torniossa on useampi kuin yksi yhdistys.

Kalevala Flagship, Keskusk. 1 ja Kalevala Outlet & Experienc, Hankasuont. 11 a, Helsinki, valtuutetut jälleenmyyjät sekä kalevala.fi